

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Jelena Istsenko

**ALAEALISTE KINNISESSE LASTEASUTUSSE
PAIGUTAMISE JA KINNISES LASTEASUTUSES
VIIBIMISE PIKENDAMISE OTSUSTAMINE
TSIVIILKOHTUMENETLUSES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Merit Kõlvart (M.A.)

Tallinn 2017

Deklareerin, et käesolev bakalaureusetöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus,
on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
bakalaureusekraadi taotlemiseks ja selle
alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Jelena Istsenko

“ ..... “ 2017

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja Merit Kõlvart, (M.A.)

“ ..... “ 2017

Kaitmisele lubatud “ ..... “ ..... 201...

Õiguse instituudi bakalaureusetööde kaitsmiskomisjoni esimees

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Alaealise kinnisesse asutusse paigutamine	7
1.1 Kinnisesse asutusse paigutamine täna kehtiva regulatsiooni alusel	7
1.2. Kinnisesse asutusse paigutamine väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsiooni alusel	15
1.2.1 Alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamine süüteomenetluses.....	18
1.2.2. Alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks loa andmine tsiviilkohtumenetluses.....	19
1.3. Probleemid	20
2. Alaealise kinnises asutuses viibimise pikendamine	25
2.1. Kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine täna kehtiva regulatsiooni alusel..	25
2.2. Kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsiooni alusel	25
2.3. Probleemid	31
3. Alaealise õigusi tagavad hagita menetluse erisused tsiviilkohtumenetluses	32
3.1 Menetluse kaasatud isikute ring	32
3.2 Kohtupoolne selgitamiskohustus	33
3.3 Kohtupoolne uurimisprintsip	36
3.4. De lege ferenda ettepanekud	39
Kokkuvõte	40
Summary	46
Kasutatud allikad	52

Kasutatud mõisted ja lühendid

Alaealine – 7-18-aastane isik AMVS § 2 ja LKS § 3 lg 2 mõistes

Delikventsus – seadusvastane käitumine

Deviantsus – kõrvalekalle normist

Efektiivsus – mõjus, tõhusus, vajalikke tulemusi andev (www.eki.ee)

Erisubjekt – kuriteo toime pannud alaealine

Mõjutamine – kuriteo toime pannud isiku suhtes karistuse või mõjutusvahendi kohaldamine

Mõjutusvahend – KarS § 87 ja AMVS § 3 sätestatud mõjutusvahendid

Süüvõimeline alaealine – 14-18-aastane isik KarS mõistes

AMVS – Alaealise mõjutusvahendite seadus

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EK – Euroopa Kohus

EL – Euroopa Liit

ELT – Euroopa Liidu Teataja

EÜ – Euroopa Ühendus

KarS – Karistusseadustik

LÕK – ÜRO Lapse õiguste konventsioon

MDFT – mitmedimensiooniline pereteraapia (inglise k *multidimensional family therapy*)

PKS – Perekonnaseadus

RKKK - Riigikohtu kriminaalkolleegium

RKPJK – Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegium

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

RKÜK – Riigikohtu üldkogu

TMS – Täitemenetluse seadustik

TsMS – Tsiviilkohtumenetluse seadustik

TlnRnK – Tallinna Ringkonnakohus

TrtRnK – Tartu Ringkonnakohus

VTMS – Väärteomenetluse seadustik

ÜKT – üldkasulik töö

Sissejuhatus

Töö teema on aktuaalne ja valitud seetõttu, et seoses alaealiste mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise seaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsusega muudetakse alaealistele kohaldatavate mõjutusvahendite kasutamise võimalusi, kus nähakse ette ka mõjutusvahendite rakendamise tähtajad. Uue regulatsiooni kohaselt nähakse ette, et süüteomenetluses saab kohus teha üksnes alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamise otsuse ning kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine tuleb otsustada KOV lastekaitsetöötaja taotluse alusel tsiviilkohtumenetluses. Ühtlasi kinnisesse lasteasutusse (erikooli) saatmiseks kohtu loa andmine hakatakse otsustama kriminaalkohtute asemel tsiviilkohtu poolt.

Varasemalt antud küsimusi tsiviilkohtumenetluses ei lahendatud. Autor kavatseb võrrelda täna kehtivat regulatsiooni nimetatud eelnõu väljatöötamiskavatsuses toodud võimaliku kehtima hakkava regulatsiooniga ning jõuda järeldusele, kas alaealiste kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine tsiviilkohtumenetluses tagab senisest parema alaealiste õiguste kaitse.

Töö eesmärk on analüüsida, kas tsiviilkohtumenetluses alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks loa andmine ja kinnises lasteasutuses (erikooli näitel) viibimise pikendamise otsustamine võimaldab otsustamisel lähtuda iga konkreetse lapse vajadustest paremini kui kriminaalkohtumenetluses.

Autor on võtnud uurimistöö hüpoteesiks, et **alaealiste kinnisesse lasteasutuse paigutamine ja kinnises lasteasutuses viibimise pikendamise otsustamine, erikooli paigutamise näitel, tsiviilkohtumenetluses hagita menetluse raames tagab paremini alaealiste õiguste kaitse.**

Hüpoteesi tõestamiseks uurib autor tsiviilkohtumenetluse hagita menetluse erisusi ning kohalduvust alaealise kinnisesse asutusse paigutamisele ja seal viibimise pikendamisele.

Autor kasutab uurimistöös deduktiivset lähenemist ning eelkõige võrdlevat analüüsi tänase ja väljatöötamiskavatsuses toodud alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamise ja viibimise pikendamise regulatsiooni osas. Autor analüüsib seadusandlust, kohtupraktikat ning selgitab välja praktikas üleskerkinud peamised probleemid ning seaduse rakendamisega seotud kitsaskohad.

Bakalaureusetöö struktuur on jaotatud kolme peatükki. Esimeses osas annab autor üldiseloomustuse alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamise siseriikliku seadusandliku baasi alusel. Selgitatakse õiguslikku regulatsiooni ka rahvusvahelisel ja Euroopa Liidu tasandil. Eraldi käsitletakse ja võrreldakse alaealise kinnisesse asutusse paigutamist süüteo- ja tsiviilmenetluses ning väljatöötamiskavatsuse kohaselt. Analüüsitakse Eesti lastekaitse põhiseaduslikke aluseid ja tõlgendusi ning põhiõiguste riivet ning selle õigustamist alaealiste kinnisesse lasteasutusse paigutamisel. Tuuakse välja õiguslikud probleemid ja kitsaskohad.

Teises peatükis analüüsitakse alaealise kinnises lasteasutuses viibimise pikendamist kehtiva ja väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsiooni järgi, selle tõlgendusi ja võimalikke õiguslikke probleeme. Märksõnadeks on alaealisekeskne lähenemine ja alaealise õiguste tagamine menetluse kestel. Teises peatükis analüüsitakse sarnaselt esimesele peatükile alaealise kaitse põhiseaduslikke aluseid ja tõlgendusi ning sellest tulenevat võimalikku riivet alaealise kinnises asutuses viibimise pikendamise osas ning võrreldakse, kas väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsioon tagab alaealise õiguste kaitse paremini kui täna kehtiv regulatsioon.

Viimases peatükis käsitletakse tsiviilkohtumenetluse hagita menetluse erisusi alaealiste õiguste lähtekohast. Tuvastatakse menetluses kaasatud isikute ring, analüüsitakse kohtupoolset selgitamiskohustust ja uurimisprintsipi, selle positiivseid ja negatiivseid külgi. Analüüsi tulemusel jõutakse järeldusele, kas alaealiste kinnisesse lasteasutusse paigutamine ja kinnises lasteasutuses viibimise pikendamise otsustamine, erikooli paigutamise näitel, tsiviilkohtumenetluses hagita menetluse raames tagab alaealiste õiguste kaitse senisest paremini. Vastavalt tuvastatud kitsaskohtadele tehakse ettepanekud regulatsiooni parandamiseks.

Töö on suunatud kinnises lasteasutuses lastega tegelevatele spetsialistidele, riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse töötajatele, politseinikele, noorsootöötajatele, kohtunikele, juristidele, lastekaitsetöötajatele ja teistele spetsialistidele, kes tegutsevad alaealistega või tunnevad antud teemade vastu huvi.

1. Alaealise kinnisesse asutusse paigutamine

1.1 Kinnisesse asutusse paigutamine täna kehtiva regulatsiooni alusel

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 5 lõige 1 sätestab, et kellelki ei tohi võtta tema vabadust, välja arvatud seadusliku kinnipidamise korral. Vabaduse võtmist sätestatakse põhiseaduse järgi kolmes eri vormis – kinnipidamine (kõige kergem, lühiajaline, näiteks isiku kindlakstegemiseks, ei vaja kohtu luba), vahistamine ehk arresterimine (kriminaalmenetluse läbiviimiseks, vajab kohtu luba) ja vangistus ehk vabadusekaotuslik karistus süüdimõistva kohtuotsuse põhjal. Alaealise kinnisesse asutusse paigutamine on samuti käsitletav vabaduse piiramisena.

Kinnise asutusena mõistetakse asutusi, kus isikud viibivad tahtevastaselt ja kus viibivate isikute vabadust võidakse piirata. Nendeks asutusteks võivad olla näiteks vanglad, arestimajad, sõltuvushäiretega alaealiste rehabilitatsioonikeskused või erikoolid. Kinnine asutus loob seal viibivatele lastele/noortele turvalise keskkonna ja piirid, mis nende elus varasemalt puudunud on.¹

KarS § 48 sätestab, et kohus võib väärteo eest mõista aresti kuni kolmkümmend päeva ning antud maksimumkestus kehtib ühtmoodi nii täisealistele seaduserikkujatele kui ka alaealistele, kes on karistusseaduse tähenduses vähemalt 14 aastane isik. Vaatamata sellele, et menetlus toimub samadel alustel, esineb alaealiste menetlustes erisusi, millel on eripreventiivsed (kasvatuslikud) eesmärgid, mis aresti määrates välja ei tule, kuna arestimajades puudub selleks pädev personal ja süsteem.² Eestis pole tagatud lapse erikohtlemine, kui ta kannab väärteomenetluse ajal aresti.³

Vabadust piirates tuleb meele pidada, et rahvusvahelise suuniste kohaselt on ennetamine olulisem kui karistamine ning õigussüsteemi tavapäraste meetmete kohaldamine tuleks alaealiste puhul viia miinimumini.⁴ Selle asemel tuleb rakendada kasvatuslikke meetmeid ja

---

¹ Justiitsministeerium. Kinnises asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta uuringu lõpparuanne, 2014. http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/loplik_aruanne_luhi_1.pdf (21.02.2017).

² RKKKo nr 3-1-1-43-06, p 13.

³ Salla, K. A. Tulemuslikum ja lapsesõbralikum õigussüsteem: laste mõjutamise põhimõtted ja võimalused. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 81.

⁴ Recommendations of relevance to Justice for Children, 2014.

http://www.ipjj.org/fileadmin/data/documents/treaty_bodies/IPJJ_CObsCompilCRC66_June2014_EN.pdf (22.02.2017)

pöörata tähelepanu tegelikele kuritegelikku käitumist põhjustanud probleemidele. Selline karistuspõhimõte aitab kokkuvõttes õigusrikkumisi tõhusamalt vähendada.⁵

Endine riigi peaprokurör Norman Aas on oma juhises „Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses“ öelnud järgmist: „alaealisele vangistuse kohaldamine on erand. Vangistuse taotlemine alaealisele peab olema prokuröri poolt kaalutud ja kohaldatav siis, kui alternatiivse karistusliigi valik ei ole põhjendatud.“⁶ Lisaks on uurimused näidanud, et täiskasvanutele mõeldud vanglas kinni peetud alaealistel on suurem tõenäosus retsidiveeruda kui alaealistele mõeldud institutsioonidesse paigutatud noorukitel (Howell 1996).⁷

ÜRO peassamblee on 1990. aastal astu võtnud reeglid, mis kaitsevad kinnipidamisasutustes viibivaid alaealisi. Selle kohaselt peavad vanglas olevad alaealised olema täiskasvanutest eraldatud. Ainult juhul, kui tegemist on osaga spetsiaalsest ja põhjaliku kontrolli all läbiviidavast programmist, võivad alaealised olla koos hoolikalt valitud täiskasvanutega. Kuid ka seda vaid juhul, kui antud programm on suunatud just alaealistele positiivset mõju avaldama.⁸ Eestis veedavad meessoost noorukid karistuse Viru vangla noorteüksuses ning alaealiste neidude kinnipidamise eest vastutab Tallinna vangla.

2008. aastal läbi viidud uuringus „Alaealiste karistuste tulemuslikkus“ intervjueriti eksperte, kellelt muuhulgas küsiti mida arvatakse alaealistele määratavate karistuste tulemuslikkusest. Vastustest tuli välja, et vanglakaristus on alaealiste puhul erandiks ning selle kohaldamist tuleb võimaluse korral vältida. Rõhutati, et alaealise õigusvastase käitumise põhjusi võib kõigepealt leida lapse kodusest olukorrast ning alaealisele vanglakaristuse määramine tähendaks esmajoonel tema karistamist selle eest, millises keskkonnas ta on üles kasvanud. Pidades meeles vangistuse negatiivset mõju alaealise psüühikale ja võimalusele integreeruda

---

⁵ Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

⁶ Riigi peaprokuröri juhise. Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses, 2007.

http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhise%20alaealiste%20%C3%BChetaoliseks%20erikohtlemiseks%20krim.menetluses%2028.06.2007.pdf

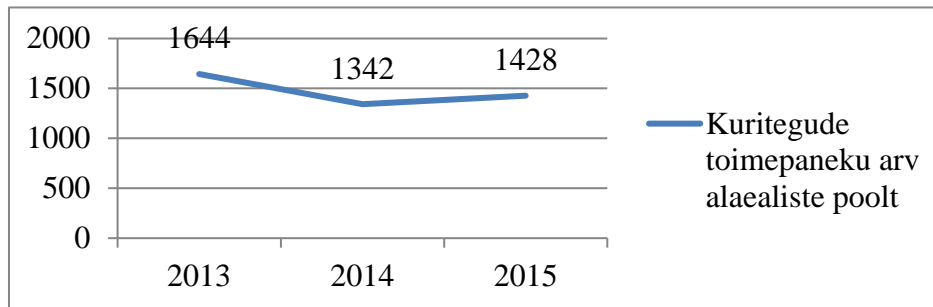
⁷ T. Edovald. Ülevaade alaealiste kuirtegevuse vähendamise strateegiatest ja programmides maailmas. Tallinn, Justiitsministeerium 2005, lk 38.

⁸ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

<http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm> (21.02.2017)

tagasi ühiskonda, tuleb olla väga ettevaatlik ka nn šokivangistuse (max üks kolmandik mõistetud karistuse kogukestusest) kohaldamisel.⁹

Joonis 1. 2013-2015. aastal Eestis alaealiste poolt toime pandud kuritegude arv

Allikas: politsei- ja piirivalveamet

2015. aastal registreeriti 1428 laste poolt toime pandud kuritegu. Võrreldes 2014. aastaga oli neid 86 võrra (6%) rohkem. Nende 3 aasta jooksul mõisteti alaealistele põhikaristusena aresti 267 korral. Aastatel 2013-2015 mõisteti alaealistele keskmiselt üheksa päeva aresti.¹⁰

Tulenevalt regionaalsetest erinevustest ja tugiteenuste erinevast kättesaadavusest määratakse sarnaste juhtumite puhul Eesti eri piirkondades alaealistele erinevaid mõjutusvahendeid (nii on räägitud osas piirkondades noorte kergekäelisemast kinnisesse lasteasutusse suunamisest).¹¹

Erikooli saab alaealist paigutada kas kohtuotsusega või hetkel veel läbi alaealiste komisjoni (edaspidi vaid läbi kohtuotsuse). Juhul kui alaealine paigutatakse kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli KarS § 87 alusel, loetakse teda kriminaalkorras karistatuks. Kui erikooli paigutamise üle otsustab alaealiste komisjon, ei loeta seda kui kriminaalkorras karistatust. Eelistatud on viimane variant, kuna leitakse, et see on alaealise ühiskonda integreerimise ning tema edaspidise õiguskuuleka karjääri seisukohalt parem.¹²

⁹ Justiitsministeerium. Alaealiste karistuste tulemuslikkus, 2008.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_karistuste_tulemuslikkus._tartu_ulikooli_oigusinstituut._2008.pdf (20.02.2017).

¹⁰ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2015, 2016.

http://lft.ee/admin/upload/files/kuritegevus_eestis_2015.pdf (21.02.2017).

¹¹ Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, 2010.

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (21.02.2017).

¹² Justiitsministeerium. Alaealiste karistuste tulemuslikkus, 2008.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_karistuste_tulemuslikkus._tartu_ulikooli_oigusinstituut._2008.pdf (21.02.2017).

Erikoolid, kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolid, on õppekasvatusasutused, mille ülesanne on tagada alaealistele õigusrikkujatele koolikohustuse täitmise võimalus, nende õiguskuulekuse ja erinevate oskuste (näiteks iseseisva toimetuleku) arendamine, resotsialiseerimine ning edasiste võimalike õigusrikkumiste ennetamine.¹³

Kahjuks on praktika näidanud, et lapsed, kes on kord taolises kinnises asutuses viibinud, saavad külge negatiivse märgistuse teiste eakaaslaste poolt. Lisaks soodustavad kinnised asutused eakaaslaste hälbivate käitumisviiside omaksvõtmist. Võttes arvesse seda, et erikoolides eksisteerivad kõrvuti formaalsete reeglitega ka õpilaste enda kehtestatud reeglid, mis puudutavad peamiselt omavahelist suhtlemist ja käitumist, luues suhetes hierarhia ning kindla rollijaotuse, ei saa välistada ka tõsiasja, et taolised kehtestatud reeglid jäävad last ka väljaspool kinnist asutust saatma ning see soodustab omakorda noore kinnisesse asutusse tagasi sattumist.¹⁴

Eestis puuduvad alternatiivsed ja mõjusad meetmed, mida saaks rakendada kogukonnas, et hoida lapsi, kes on toime pannud kuriteo, vabaduses. Seda näitab statistika, mille kohaselt on Eesti oma näitajatelt Euroopa riikide tipus alaealiste vangide suhtarvult. Võrreldes Norra ja Soomega, vangistatakse Eestis rohkem lapsi kui eelnevas kahes riigis kokku.¹⁵

Paljud riigid kasutavad vanglas vahi all pidamise asemel alternatiive, mida võiks ka Eestis rakendada. Näiteks Saksamaal paigutatakse lapsed kinniste lasteasutuste asemel avatud lasteasutustesse, kus on tagatud järelevalve. Kinnisesse lasteasutustesse paigutamine on pigem erandiks ning äärmisel juhul paigutatakse raskematel juhtudel laps hoopis psühhiaatrikliinikusse. Rootsis paigutatakse 15-17 aastased arestimaja asemel vahistatud laste sotsiaalasutusse. Belgias on nii avatud kui ka kinnised lasteasutused, mis erinevad režiimide tugevuse poolest. Inglismaa erineb teistest riikidest sellega, et alaealised vabastatakse kautsjoni vastu; kautsjoni maksmata jätmise korral paigutatakse laps järelevalvealla (selle alla ei kuulu kinnine lasteasutus). Teiste riikide praktikast on näha, et mudelid, mille järgi alaealiste kinnipidamine toimub, on erinevad, kuid alaealiste

---

¹³ Salla, K. A., Tamm, K. Mõjutusvahendite süsteem erikoolides, 2009. http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62009/lugu12.pdf (20.02.2017).

¹⁴ Salla, K. A., Tamm, K. Mõjutusvahendite süsteem erikoolides, 2009. http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62009/lugu12.pdf (20.02.2017).

¹⁵ Salla, J. Eesti on alaealiste vangide arvukuse poolest Euroopas esirinnas, 2016. http://www.kuulutaja.ee/PDF/38_2016.pdf (20.02.2017).

kinnipidamine toimub spetsiifiliselt selleks kohaldatud lasteasutuses, mitte täiskasvanutele mõeldud vanglates.¹⁶

Tuleb välja tuua, et erinevate uuringute kohaselt (nt Krisberg & Howell 1999)¹⁷ ei ole noorukite kinnipidamine suurtes korrektsiooniasutustes (näiteks noortevangla, kinnine lasteasutus) osutunud mõjusaks kuritegeliku käitumise vähendamisel; see vaid aeglustab nooruki õigusrikkumiste elluviimist ja edasiste kuritegude tõsidust. Mõned uurimused on lausa näidanud, et noorukite kinnipidamine taolistes asutustes kiirendab nende seaduserikkumisi, mille on nad toime pannud alaealisena (delinkventne käitumine) ja kuritegelikku käitumist täiskasvanueas. Selliste suurte korrektsiooniasutuste suureks puuduseks on asjaolu, et mida rohkem on asutuses noorukeid, seda vähem on võimalusi iga noorukiga efektiivselt töötada, lähtudes konkreetse nooruki vajadustest.¹⁸

Seoses alaealiste karistamisega, tuli karistusseadustiku üldossa karistuse asendamise ja karistusest tingimisi vabastamise kohta tehtud muudatus, mis jõustus 1. jaanuaril 2015. aastal, võimaldas hakata kasutama alates 2015. aastast intensiivset perepõhist programmi alaealiste korduvkuritegevuse ennetamiseks ning kinnisesse asutusse paigutamise vältimiseks. Samuti loodi võimalus kohaldada muid sotsiaalprogramme.¹⁹ Alaealise kohustamine sotsiaalprogrammis osalemiseks on mõjutusvahend, mille kaudu toimub alaealise psühhosotsiaalne abistamine ja tema käitumise korrigeerimine.²⁰

Tehtud muudatusega võeti Eestis kasutusele intensiivne mitmedimensiooniline pereteraapia (inglise k *multidimensional family therapy* - MDFT), mis on välja töötanud 1980. aastate lõpus Howard Liddle (PhD) Miami Ülikoolis. Seda teraapiat kasutatakse nii Ameerikas, Kanadas kui ka mitmes Euroopa riigis. See programm on mõeldud noortele vanuses 11-19, kellel on tõsised probleemid (uimastite tarvitamine, koolikohustuse eiramine, õigusrikkumised, suhteprobleemid jt) ning kes on toime pannud õigusrikkumisi, mille tagajärjel nad kinnisesse asutusse võivad sattuda. Erinevalt paljudest teraapiatest, on MDFT

---

¹⁶ Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (19.02.2017).

¹⁷ Krisberg, B. Howell, J.C. The impact of juvenile justice system and prospects for graduated sanctions in a comprehensive strategy, 1999.

¹⁸ T. Edovald. Ülevaade alaealiste kuritegevuse vähendamise strateegiatest ja programmides maailmas. Tallinn, Justiitsministeerium 2005, lk 36-37.

¹⁹ Salla, J. Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. *Juridica* 2014, lk 602.

²⁰ Žuravljova, M. Sissejuhatus erinoorsootösse, 2009. <http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/14174/erinoorsootoo.pdf> (20.02.2017).

pikaajaline teraapia, mis kestab kuni pool aastat; teraapia käigus luuakse pidev kontakt noore ja perega; töö toimub eri tasanditel ja isikutega. Selline programm on praegune alternatiiv noorte arestimajja saatmise ees. Noore arestimajja saatmine on probleemi lühiajaline sekkumine, kuid antud pereteraapia on pikaajaline intensiivne töö, mis on vähese katkestamisprotsendiga.²¹

Kuigi MDFT programm pole loodud spetsiifiliselt kinnistes asutustes kasutamiseks, on Eesti teiste riikide, nagu näiteks Hollandi eeskujul, rakendama MDFTd ka kinnistes asutustes. Eesmärk on jõuda olukorrani, kus kõigi vanglas viibivate alaealiste puhul, kellel on näiteks vähegi side oma perega, ka MDFTd ellu viiakse. Seda seetõttu, et alaealise puhul on ainuüksi vanglasse sattumine sedavõrd suur riskitegur, millega kaasneb vajadus tavalisest erinevale ja jõulisemale sekkumisele, et noor ei katkestaks sidemeid oma perega ega looks endale uut vanglapõhist võrgustikku.²²

Hetkel lähtub mõjutusvahendi valikul alaealiste komisjon õigusrikkuja isikust ja sooritatud teo iseloomust. Komisjon võtab arvesse ka alaealise esindaja, sotsiaaltöötaja, kooli esindaja ja politseiametniku arvamust ning alaealise nõusolekut võtta endale vabatahtlikult kohustusi oma väära käitumise hüvitamiseks. Komisjoni otsuse eesmärk ei ole alaealist karistada näiteks kinnisesse asutusse suunamisega, vaid mõjutada alaealist nii, et tulevikus ei paneks ta toime uusi õigusrikkumisi.²³

Siinkohal tasuks rääkida restauratiivse õiguse (inglise k *restorative justice*) ideest, mis on karistava lähenemisviisi alternatiiv, kuna karistusega peab süüdlane lunastama ohvrile tekitatud kahjustuse ning aitama kaasa selle ebavõrdsuse kustutamisele, mida ta kuriteoga tekitas.²⁴ Spetsialistide sõnul ei avalda tavapäraseid karistused noorele säärast mõju, mis paneb kurjategija aru saama, millist kannatust või kahju on tema käitumine ohvrile põhjustanud. Samuti ei pane karistuslik meetod tundma häbi toimepandud teo eest, vaid pigem kasvatab noores, kellele pole vastavalt tema konkreetsetele eripäradele lähenetud, ebaõiglustunnet riigi

---

²¹ Kraas, K. Mitmedimensiooniline pereteraapia õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 32-35.

²² Salla, J. MDFT rakendamine vanglas nõuab erilisi oskusi. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 35-36.

²³ Žuravljova, M. Sissejuhatus erinoorsootõosse, 2009.

<http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/14174/erinoorsootoo.pdf> (20.02.2017).

²⁴ Sootak, J. Uuematest arengutendentsidest karistusteorias ja kriminaalpoliitikas, 2000. http://juridica.ee/get_doc.php?id=134 (18.02.2017).

õigussüsteemi vastu. Sellise häbitunde kaudu, mida noored saaksid kogeda tänu taastavale õigusele, kinnituvad kurjategijal pro-sotsiaalsed normid ning väärtused.²⁵

Kriminaalpoliitika arengukavas esitatud arusaama kohaselt aitab alaealistega seotud kriminaalasjade kiire menetlemine vähendada noorte tulevase süütegusid ja alaealise kriminaalmenetlusega kaasnevaid võimalikke negatiivseid tagajärgi. Oluliseks peetakse, et alaealiste kriminaalasjade kohtueelne menetlus ei kestaks üldjuhul üle ühe kuu.²⁶

Vaatamata kriminaalpoliitika arengukavas esitatud arusaamale, tuli 2006. aastal tehtud uuringus välja, et periood alates alaealise poolt toimepandud kuriteost või väärteost kuni politsei- või prokuratuuripoolsele suunamisele komisjoni ning konkreetse mõjutusvahendi määramise ja kohaldamiseni on alaealiste komisjonides on äärmiselt pikk. Alaealise mõjutusvahendite seaduse kohaselt peab alaealise õigusrikkumise arutelu toimuma 30 päeva jooksul. Uuringu kohaselt toimub antud arutelu hoopis teiste tähtaegadega - noore tegu jõuab käsitlemiseni politsei suunatuna keskmiselt 71 (49+22) ja prokuratuuri suunatuna keskmiselt 181 (143+38) päevaga. Uuringu autorid on probleemi kaheks peamiseks põhjuseks toonud: suvekuudel on nii komisjoni liikmed, kui ka probleemsed noored ise (näiteks välisriikides) puhkusel ning noored ei reageeri korduvatele kutsetele, äärmisel juhul vahetavad elukohti.²⁷

Kuriteo toime pannud alaealiste suhtes on kohaldatavad järgmised mõjutamise vahendid:

KrMS § 201 alusel kriminaalmenetluse lõpetamine ja alaealiste komisjoni saatmine ilma muid alaealiste suhtes kohaldatavaid mõjutusvahendeid kohaldamata;

KrMS § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamine karistuse ebaotstarbekuse tõttu (st oportuuniteedi põhimõttel) ja rahalise karistuse või ÜKT määramine.²⁸ Seejuures tuleb arvestada, et oportuuniteet ei ole õigeksmõistmine;²⁹

KrMS § 203¹ alusel kriminaalmenetluse lõpetamine leppimise tõttu³⁰ ja KarS § 203² lepitusmenetlus;

KarS § 87 alusel karistusest vabastamine ja mõjutusvahendi määramine: hoiatus,

---

²⁵ Justiitsministeerium. Alaealiste karistuste tulemuslikkus, 2008.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/alaealiste_karistuste_tulemuslikkus._tartu_ulikooli_õigusinstituut._2008.pdf (21.02.2017).

²⁶ Statistikaamet. Laste heaolu, 2013.

https://www.entk.ee/sites/default/files/Laste_heaolu_sisu_0.pdf (19.02.2017).

²⁷ Rannala, I. E. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides, 2006.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/kaitumisraskustega_noored_ja_n_eile_maaratud_mojutusvahendite_kohandamine_alaealiste_komisjonides._ie._rannala_a.tiko_a._rohtla._2006.pdf (20.02.2017).

²⁸ Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 16.

²⁹ Jaan Sootak. Arvamus Postimees. Oportuuniteet ei ole õigeksmõistmine. 12.07.2012.

³⁰ Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 16.

allutamine käitumiskontrollile vastavalt KarS § 87¹ sätestatule, noortekodusse paigutamine, kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine;

Karistuses vabastamine: KarS § § 76¹ alusel ja ÜKT määramine ning KarS § 74 alusel ja allutamine käitumiskontrollile;

Karistuse mõistmine: KarS § 44 alusel rahalise karistus ja KarS § 45 alusel vangistus.³¹

Kinnisesse lasteasutusse saatmist on läbi aastate kritiseeritud. Käitumisraskustega noorte ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamise uurimuses on välja toodud erinevate alaealiste komisjonide esindajate suhtumine seadusega ette nähtud mõjutusvahenditesse. Kinnisesse lasteasutusse saatmist kritiseeriti just protsessi keerukuse ja kohtade puudumise tõttu.³²

„Laste heaolu“, mis on 2013. aastal Eesti Statistikaameti poolt välja antud, kohaselt on õigusrikkumise toimepanemise ning mõjutusvahendi kohaldamise vaheline aeg vähenenud. Statistika kohaselt on kuriteokahtlusega lapse keskmine kohtueelse menetluse aeg vähenenud kuue aastaga kaks korda – enam kui 5 kuust 2,5-ni.³³

See-eest riigikontrolli 2010 aasta aruanne „Kas riik on probleemsete noortega tegelemisel edu saavutanud?“ kohaselt, leidsid ametnikud, et riik pole probleemsete noortega tegelemisel edu saavutanud. Hoolimata mitmest positiivsest algatusest, nagu erikoolide personali suurendamine ning täiendavate tugiteenuste pakkumine õpilase erikoolis viibimise ajal, pole õnnestunud märgatavalt vähendada uute õigusrikkumiste toimepanekut erikoolist lahkunute hulgas. Ligi 4/5 õpilastest paneb kahe aasta jooksul toime uue süüteo ja 2/5 uue kuriteo. Vaid mõne aasta jooksul pärast erikoolist lahkumist jõuab kinnipidamiskohta 43% noorukitest. Enamik erikoolist lahkunud õpilastest jääb põhihariduseta või omandab üksnes põhihariduse.³⁴

Riigikontrolli aruandest tuleb välja ka järelhoolduse puudumise probleem, mis muudab erikoolide kalli õppe- ja kasvatustöö kasutuks, sest ei taga alaealiste taasühiskonnastamist

---

³¹ Karistuseseadustik RT I, 21.06.2016, 24.

³² Rannala, I. E. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides, 2006.

³³ Statistikaamet. Laste heaolu, 2013.

https://www.entk.ee/sites/default/files/Laste_heaolu_sisu_0.pdf (19.02.2017).

³⁴ Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.

<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

pärast erikoolist lahkumist.³⁵ Antud probleemile on tähelepanu pööratud ka Justiitsministeeriumi seletuskirjas „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“, kus on rõhutatud järgmist: „Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb arendada erikoolid toimivateks õppe-kasvatusasutusteks: korrastada infrastruktuur, individualiseerida õppe-kasvatustöö, tagada vajalikud tugiteenused ning koos kohalike omavalitsustega tagada erikooli lõpetanute järelhooldus.“³⁶

Aruande kohaselt puudub erikooli lõpetanutel järelhooldus ning andmeid erikooli õpilaste käekäigu kohta süsteemselt ei koguta. Enamasti sõltub järelhoolduse kvaliteet kohaliku sotsiaaltöötaja heast tahtest ja oskustest, sest selged juhised ja vastutajad puuduvad. Samuti on vanemate sotsiaalsed oskused puudulikud.³⁷

1.2. Kinnisesse asutusse paigutamine väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsiooni alusel

Antud eelnõuga kavandatakse muudatusi karistusseadustikus, karistusregistri seaduses, kriminaalmenetluse seadustikus ja väärteomenetluse seadustikus, eesmärgiga luua uus alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise süsteem, mis sätestab üldreegli, et alaealiste puhul tuleb eelkõige kasutada arengust lähtuvaid ja kasvatuslikke mõjutusvahendeid. Sellest üldreeglist lähtudes on üks kavandatud muudatustest luua võimalus alaealiste vahistuse asendamine kinnisesse lasteasutusse paigutamise.³⁸

KarS § 48 muudatuse eesmärk on likvideerida võimalik olukord, kus ei arvestata tõsiasjaga, et alaealised kurjategijad erinevad täisealistest eelkõige oma arengutaseme poolest, mistõttu ei saa neile sama rõhuasetusega karistusmeetmeid rakendada. Antud muudatusega vähendatakse aresti maksimaalset pikkust 10 päevani. Aresti, mis on väärteo eest kohaldatav raskeim karistus, asemel suunatakse kasutama spetsiifiliselt alaealistele ettenähtud mõjutusvahendeid

---

³⁵Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.

<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

³⁶Justiitsministeerium. Kinnisesse asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta uuringu lõpparuanne, 2014.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/loplik_aruanne_luhi_1.pdf (21.02.2017).

³⁷Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.

<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

³⁸Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602.

<http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (19.02.2017).

KarS §87 lg 2 loetelust, mis on loodud aitamaks vältida alaealisele märgi külge jätmist ja kujundada tema edaspidist õiguskuulekust.³⁹

Muudatusega tagatakse tingimused alaealiste erikohtlemiseks. Menetlejaid kohustatakse aresti kohaldamise eel alternatiivseid sekkumisi kaaluma, mis tagab mõjusama reageerimise alaealiste väärtegadele ning aresti kohaldamise vähenedes, välditakse ka negatiivseid mõjusid, mis kaasnevad alaealise kinnipidamisega (nt vaimse tervise probleemid, kõrgem enesevigastamise risk jne).⁴⁰

Tulenevalt arestimajja saatmise asemel alaealistele kohaldatavate mõjutusvahendite kasutamise suunitlusest, täiendatakse KarS § 56 põhimõttega, et kohus peab alaealisi karistades eelistama mõjutusvahendite kasutamist. Sellise suunitluse on välja toonud ka riigikohus: „Alaealise mõjutamise eesmärgiks on esmajoones seega kasvatamine, aga mitte karistamine. Karistuse mõistmisel tuleb seetõttu tähele panna, et see kujundaks alaealises arusaama ühiskondlike normide sidususest ka tema suhtes ning ei muutuks takistuseks tema ühiskondlikul integreerumisel.“⁴¹

Juba eelnevas peatükis käsitletud mitmedimensioonilist pereteraapiat levitatakse, arvestades alaealiste komisjonide sulgemise perspektiivi 2018. aastast, praegu kõige aktiivsemalt teavitustööga politsei, prokuratuuri ja kohtute tasandil. Eesmärgiks oli, et 2016. aasta lõpuks ei tohiks olla ühtegi alaealistega tegelevat menetlejat, kes ei tea, mis on MDFT ja kellele see sobib. Ideaali kohaselt ei tohiks olla ühtegi kohtuotsust süüteo toime pannud alaealise suhtes, mille puhul pole kaalutud MDFT rakendamist.⁴²

KarS § 87 lg 1 sätestatakse, et alaealisele on võimalus kohaldada ühte või mitut järgmistest mõjutusvahenditest: 1) hoiatus, 2) kinnisesse lasteasutusse paigutamine, 3) sotsiaalprogrammi suunamine, 4) allutamine käitumiskontrollile. Sellele on uue regulatsiooniga plaanitud lisada lepitusteenus, üldkasulik töö, liikumispiirang ning sõltuvus- või muu asjakohane ravi. Lisatakse lõige 2, mis sätestab väärtegade puhul kasutatavaid mõjutusvahendeid, milleks on:

---

³⁹Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (20.02.2017).

⁴⁰Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (20.02.2017).

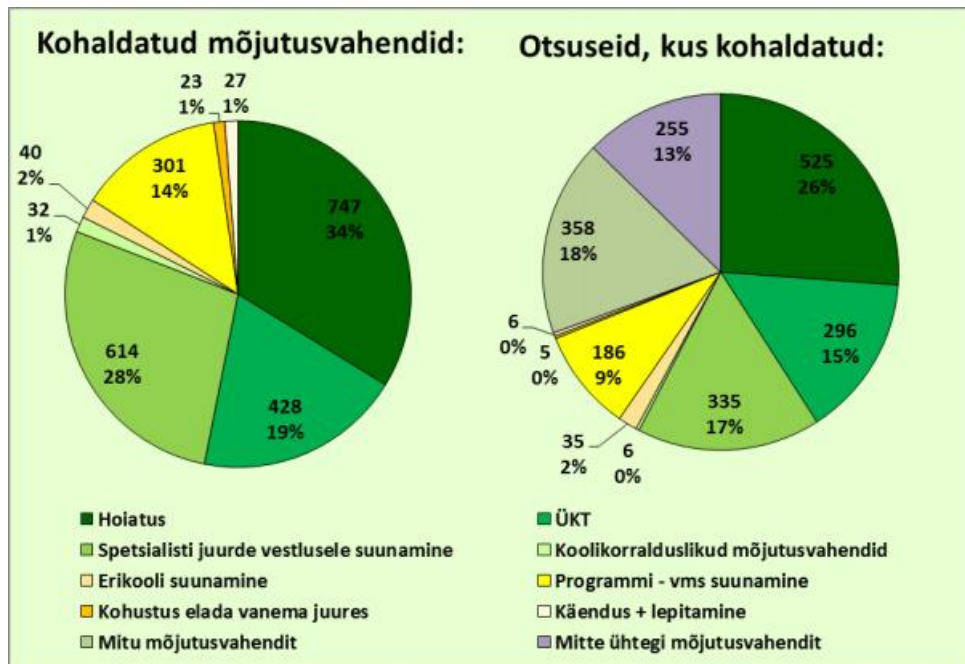
⁴¹RKKKo nr 3-1-1-43-06, p 13.1.

⁴²Kraas, K. Mitmedimensiooniline pereteraapia õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 32-35.

1) hoiatus, 2) kinnisesse lasteasutusse paigutamine, 3) üldkasulik töö (vähendatud tundidega), 4) lepitusteenus, 5) sõltuvus- või muu asjakohane ravi.⁴³

Alaealiste komisjonide 2014 aasta statistika ülevaate kohaselt moodustasid sisuliselt 80% kõigist mõjutusvahenditest hoiatuse, ühiskondlikult kasuliku töö ning spetsialisti juurde vestlusele suunamise kohaldamine.

Joonis 2. Alaealistele kohaldatud mõjutusvahendite jaotuvus

Allikas: Alaealiste komisjonide 2014 aasta statistika ülevaade

Võrreldes 2011-2013 aastatega, on vähenenud otsuses erinevate mõjutusvahendite kohaldamine (2011 aastal 24% otsustest, 2012 – 22%, 2013 – 22%, 2014 – 18%). Kui 2013 aastal oli rohkem kui ühte mõjutusvahendit kohaldatud 22% otsustes, siis 2014 aastal kohaldati mõjutusvahendit 18% otsustes.

Antud eelnõuga seoses tuleb juttu „noorest täiskasvanust“. Kogumiku „Laste heaolu“ kohaselt peaks ka Eesti kaaluma teiste riikide ja rahvusvaheliste soovitude eeskujul noore täiskasvanu mõiste kasutuselevõttu ning neile lastega võrreldavate eritingimuste loomist.⁴⁴ Ka välja töötatavas regulatsioonis on välja toodud KarS § 87 lõike 6 muutmine, mille kohaselt oleks võimalik alaealise mõjutusvahendeid kasutada ka 18-21 aastaste noorte puhul. Antud mõjutusvahenditest jääks välja kinnisesse lasteasutusse saatmise võimalus, kuna tulenevalt

⁴³ Karistusseadustik RT I, 21.06.2016, 24.

⁴⁴ Statistikaamet. Laste heaolu, 2013.

https://www.entk.ee/sites/default/files/Laste_heaolu_sisu_0.pdf (19.02.2017).

kinniste lasteasutuste olemusest pole võimalik pakkuda neile sobivaid teenuseid. Noorte täiskasvanute puhul oleks tegu karistusest tingimuslikult vabastamisega koos mõjutusvahendi kohaldamisega.⁴⁵

Noortele täiskasvanutele eritingimuste loomist põhjendatakse argumendiga, et noortel on varieeruv arenguküpsus – inimesed ei saavuta küpsust 18-aastaseks saamisel, vaid see on pikaajaline protsess, mis ei toimu üleöö. Tuginedes neuropsühholoogilistele uuringutele, tuleb arvestada sellega, et inimese aju areneb ka peale 20. eluaastat ning see mõjutab ta otsustusvõimet ning impulsside kontrollimise ja põhjendamise oskusi. Lisaks on vaja antud muudatust olukordade jaoks, kus noor täiskasvanu on toime pannud kuriteo, mille iseloom sarnaneb alaealiste tüüpilise kuriteoga (näiteks grupi poolt toime pandud kuritegu).⁴⁶

Tuleb ära märkida, et alaealiste mõjutusvahendite kohaldamine noortele täiskasvanutele ei ole kohustuslik kõigi noorte täiskasvanute puhul, vaid see tähendab võimalust kasutada erikohtlemise printsiipe, kui on kindlaks tehtud, et isiku kõlbelise ja vaimse arengu tase ei vasta tema eale või isik on ebaküps.⁴⁷

1.2.1 Alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamine süüteomenetluses

Kinnine asutus on Alaealiste mõjutusvahendite seaduse (edaspidi AMVS) järgi kasvatusel eritingimusi vajavate õpilaste kool, mis on põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel moodustatud, kuhu õpilane suunatakse alaealiste komisjoni taotlusel kohtumääruse alusel. Hetkel kehtivas AMVS § 6 lõikes 1 on sätestatud, et alaealiste komisjonil on õigus taotleda kohtult alaealise kinnisesse lasteasutusse suunamist, kui alaealine on toime pannud käesoleva seaduse § 1 lõikes 2 sätestatud teo, mille eest kohaldatud mõjutusvahendid ei ole andnud tulemust ja kui kinnisesse lasteasutusse suunamine toimub alaealise kasvatusliku järelevalve huvides.

AMVS § 6 lõige 2 sätestab vanusepiirangu, mille kohaselt alaealiste komisjon võib taotleda kohtult luba 12 aasta vanuse või vanema alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks. Erandkorras võib asutusse paigutamiseks luba taotleda ka juhul, kui alaealine on vähemalt 10

---

⁴⁵ Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (22.02.2017).

⁴⁶ Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (22.02.2017).

⁴⁷ Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602. <http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (22.02.2017).

aasta vanune ja on toime pannud käesoleva seaduse paragrahv 1 lõike 2 punktis 1 sätestatud teo.

1.2.2. Alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks loa andmine tsiviilkohtumenetluses

Eelnõuga, mis tunnistab AMVS kehtetuks ja lõpetab alaealiste komisjonide tegevuse, moodustatakse uus ühtne kinnise lasteasutuse teenuse kord. Kuna tegemist on liikumisvabaduse, mis on üks olulisemaid põhivabadusi, piiramisega, siis saab taolisele teenusele saata ainult kohtu kaudu. Varasemalt menetleti kinnisesse lasteasutusse saatmist kui kriminaalasja, siis uue regulatsiooni alusel on kinnisesse lasteasutusse saatmine tsiviilasi. See tagab, et teenus keskendub ainult lapse abistamisele, mitte karistamisele või distsiplineerimisele.⁴⁸

Uue eelnõuga antakse kohalikele omavalitsustele õigus taotleda kohtult luba lapse kinnisesse lasteasutusse saatmiseks. Taolisele taotlusele peab eelnema põhjalik asjaolude hindamine, millest peab välja tulema, et lapse käitumine seab tõsiselt ohtu tema enda elu, tervise ja arengu või teiste inimeste elu või tervise, ja antud ohtu pole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega.⁴⁹

Vältimaks alaealise mitme kohtumenetlusega koormamist, annab regulatsioon võimaluse kohtul teha ka ilma KOV lastekaitsetöötaja taotluseta, otsus paigutada alaealine kinnisesse lasteasutusse.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 5521 lg 1 kohaselt kuulab kohus last puudutavas asjas ära vähemalt 10-aastase lapse isiklikult, kuid kohus võib ära kuulata ka noorema lapse, samas tuleb esialgse õiguskaitse rakendamisel ja lapsele ajutise eestkostja määramisel ära kuulata ka vähemalt 7-aastane piisava kaalutus- ja otsustusvõimega laps (TsMs § 555 lg 1).

Kui kohtu arvates on asja huvides vajalik, kuulatakse laps ära temale tavalises keskkonnas ning vajadusel psühhiaatri, psühholoogi või sotsiaaltöötaja juuresolekul. Ära kuulamise juurde võib lapse või tema esindaja nõusolekul lubada ka muid isikuid. Lapse ära kuulamisel tuleb teda menetluse esemest ja võimalikust tulemusest teavitada ulatuses, milles laps on eeldatavasti võimeline seda mõistma, ja kui sellega ei kaasne eeldatavasti kahjulikke tagajärgi lapse arengule või kasvatusel. Lapsele tuleb anda võimalus oma seisukoha avaldamiseks.

---

⁴⁸ Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

⁴⁹ Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

Lapse ärakuulamisest võib loobuda üksnes mõjuval põhjusel. Kui last ei kuulata ära põhjusel, et sellega kaasnev viivitus kahjustaks lapse huvisid, tuleb laps viivitamata tagantjärele ära kuulata. Kohus võib lapse ärakuulamise anda erinõude alusel tegutsevale kohtule üksnes juhul, kui on ilmne, et kohus võib ärakuulamise tulemust hinnata ka lapsega isiklikult suhtlemata. (TsMs § 552¹).⁵⁰

1.3. Probleemid

Üldjuhul kasutatakse noorte puhul aasta-aastalt järjest vähem kinnisi asutusi. Selle põhjusteks on näiteks deinstantsionaliseerimisprintsipi rakendamine koos teadlikkuse suurenemisega kinniste asutuste negatiivsetest mõjudest. Ka riiklikud strateegiad (vägivalla ennetamise strateegia, justiitsministeeriumi arengukava), näevad ette kinnistest asutustes viibivate noorte arvu vähenemist. Noore isoleerimise ja tema ellu sellisel viisil sekkumise eesmärgiks on käitumise muutus (kooli tagasi pöördumine, kodus elamine, halbade seltskondadest ja tegevustest loobumine). Samas pole teada, kuivõrd paljud kinnised asutused Eestis sellist eesmärki näevad, kuna nii mõneski asutuses on tulnud tegeleda pigem ellujäämisküsimustega (nt igapäevase korra loomine ja turvalisuse tagamine asutuses).⁵¹

Kui eelnevalt sai räägitud alternatiivsete meetmete puudumisest (viide 13)⁵² kinniste asutuste kõrval ning järelhoolduse puudumise probleemist (viide 27),⁵³ siis tuleb tõdeda, et kõik see on vajalik retsidiivsuse vähendamiseks. Õnneks on tänaseks selles suunas astunud mitmeid samme, nii asutuste endi kui ka riigi poolt (regulatsioonid). Näiteks Maarjamaa Hariduskolleegeium on suunanud rõhuasetuse peretööle, et koolist lahkused oleks noortel olemas koht, kus edasi õppida. Nende sammude alla kuulub ka MDFT pereteraapia, millest on pikemalt juttu esimeses peatükis. Kõik need tegevused on suunatud sellele, et vältida

---

⁵⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 28.12.2016, 22.

⁵¹ Salla, J. Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 20-24.

⁵² Justiitsministeerium. Alaealiste karistuste tulemuslikkus, 2008.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_karistuste_tulemuslikkus._tartu_ulikooli_oigusinstituut._2008.pdf (21.02.2017).

⁵³ Rannala, I. E. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides, 2006.

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kaitumisraskustega_noored_ja_neile_maaratud_mojutusvahendite_kohandamine_alaealiste_komisjonides._ie._rannala_a.tiko_a._rohtla._2006.pdf (20.02.2017).

olukorda, kus laps, kes on vabanenud kinnisest asutusest, leiab end taaskord olukorrast, kus valitsevad samad riskid ja ohud, mis teda enne halvale teele saatsid.⁵⁴

Riigil tuleb tähelepanu pöörata andmete kogumisele, kuna puudub üksikasjalik ülevaade lastekaitsevaldkonnas toimuvast. Kogutud andmed ei ole alati kättesaadavad; definitsioonid, mis esinevad andmetes, on kohati mitmeti tõlgendatavad ja sisaldavad palju erinevaid gruppide nimetusi (nt vanemliku hoolitsuseta laps, abivajav laps); mõned andmed ilmuvad andmebaasi hilinemisega, põhjustades info asjakohasuse puudumist. Riik ei kogu infot põhjuste kohta, miks lapsed lastekaitseüsteemi satuvad ning seetõttu puuduvad lastekaitse ja lastele mõeldud teenuste efektiivsust ja tulemuslikkust näitavad mõõdikud.⁵⁵

Peale selle, mis toimus enne kinnisesse asutusse sattumist ja peale sealt vabanemist, tuleb tähelepanu pöörata sellele, mis toimub kinniste asutuste sees. Kõige halvem on olukord, kui asutus on kui „kuritegevuse kool“, mille õhkkond suurendab uute kuritegelike oskuste ja tutvuste kaudu uute õigusrikkumiste tõenäosust. Maailmas on vähe materjali selle kohta, kas kinnine asutus suudab üldse olla edukas uute rikkumiste ennetamisel. Asutustes eksisteerib kunstlik keskkond, koos pealesurutud suhete ja reeglitega, mis ei suuda tagada seda, et noor käitub vastavate reeglite järgi ka vabaduses, kus tal puudub taoline intensiivne kontroll. Kahjuks on hetkel raske öelda, kas ja kui paljude noortega saavutaks sama häid või paremaid tulemusi vabaduse tingimustes.⁵⁶

Õnneks on kinniste asutustes valitseva olukorra paranemiseks tehtud nii 2015. kui ka 2016. aastal kinnise asutuste elukeskkonna ehk rühmakliima uurimusi, mis annab tagasisidet just kinnise asutuste juhtidele ja personalile, kes saavad seeläbi märgata asutuse probleeme ja neile ka lahendusi leida. Avatud keskkonna moodustamisel (hetkel on Eesti kinnistes asutustes pigem suletud kliima), vähendab nii retsidiivsust kui toob muudatusi ka igapäevaellu, mis võimaldab personalil ellujäämisprobleemide asemel keskenduda noortega töötamisel sisuliste eesmärkide seadmisele ja saavutamisele. Antud teema kohta on valmimas ka erinevad teadusartiklid, mis põhinevad Eestis tehtud uuringutel.⁵⁷

---

⁵⁴ Salla, J. Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 20-24.

⁵⁵ Kraas, K. Mitmedimensiooniline pereteraapia õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 34-35

⁵⁶ Salla, J. Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 20-24.

⁵⁷ Salla, J. Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 20-24.

PS § 19 kohaselt on igäühel õigus vabale eneseteostusele. Igäüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama ka teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.⁵⁸ PS § 19 kaitsevälja kuulub iga füüsiline isik, kuna õigus vabale eneseteostusele on isiksuse arengu, tema enesemääratlemise ning väärrikuse väljakujunemise eelduseks ja tingimuseks. Vaba eneseteostus tähendab eelkõige vabadust ise otsustada, mida teha või mida tegemata jätta ning kuidas ennast teostada. Liberaalse demokraatliku õigusriigi kohaselt on vabadus teha kõike, mis ei ole keelatud.⁵⁹

Vaba eneseteostuse puhul on põhiõiguste ja vabaduste funktsioon tagada iga inimese vaba eneseteostus ühtsete reeglite alusel ning kaitse avaliku võimu omavoli eest. Põhiõigused ja vabadused on subjektiivsed õigused ja need on kandjale võõrandamatud. Enamik põhiõigusi ja vabadusi ei ole siiski piiramatud, seetähendab, et ainult üksikuid saab lugeda absoluutseteks. Kollisioonid ja nendest tulenevad piirangud on oma olemuselt vältimatud. Põrkuda võivad nii õigused ja vabadused omavahel kui ka igäühe õigused ja vabadused ning avaliku võimu kohustused. Õigusi ja vabadusi reguleerides tuleb arvestada, et iga reguleerimine on piiramine juba.⁶⁰

Seadusandjal on õigusriigis pädevus võtta põhiseaduse alusel vastu seaduseid, mis täpsustavad põhiõigusi ja vabadusi ning reguleerivad nende kasutamist. Seadusandja on seotud põhiseadusega, inimõiguste austamise ning õiguste ja vabaduste tagamise kohustusega. Põhiõiguste või vabaduste üldiselt tunnustatud kaitsevälja ei saa seadusandja piirata ega kitsendada. Põhiõiguste riivega ei ole tegu, kui piiramiseks on seaduslikud ja põhiseaduslikud alused ning neid ja muid õiguste ja vabaduste piiramise põhimõtteid on järgitud. Viimasel juhul on tegemist õigustatud riivega. Õiguste ja vabaduste kasutamisse võib sekkuda ainult siis, kui neid ei rikuta.⁶¹

Riivega on tegu siis, kui riigivõimu akt on põhiseadusega formaalselt või materiaalselt vastuolus. Põhiõiguste ja vabaduste riive tähendab avaliku võimu tegevuse otsest või kaudset sekkumist õigustesse või vabadustesse selliselt, et õiguste kandjale kaasnevad põhjendamatud takistused või tagajärjed. Õiguste ja vabaduste riive põhiseaduspärasuse või põhiseadusvastasuse välja selgitamisel on oluline arvestada PS-s § 11 sätestatud üldklauslitega. Õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega, need peavad

---

⁵⁸ Põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2, § 19.

⁵⁹ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 346-347.

⁶⁰ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 238-244.

⁶¹ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 244-245.

olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ning ei tohi moonutada piiravate õiguste ja vabaduste olemust. Kui riive on tuvastatud, siis tuleb analüüsida seda, kas riivega on tegelikult põhiõigusi ja vabadusi rikutud. R. Marustet tsiteerides: „*mitte iga riive ei tähenda automaatselt õiguste ja vabaduste rikkumist*“.⁶²

Alaealiste kinnisesse asutusse paigutamise ja seal viibimise puhul on tegemist liikumisvabaduse piiramisega. Vabaduspõhiõiguste piiramise puhul kehtib põhimõte, et alati kui riik sekkub üksikisiku vabadussfääri, siis see peab olema õigustatud.⁶³ See tähendab, et riiklikud aktid ja toimingud peavad olema kooskõlas põhiseadusega ning pädevus-, menetlus- ja vorminõuetega. Riigivõimu toimimise seaduslikkuse põhimõte on piirangu alusena sätestatud EIÕKonv artiklites 8-11. EIK on leidnud juhtumeid, kus on tuvastatud riive seaduslik alus, kuid rikutud on demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse või proportsionaalsuse põhimõtet. Põhiõiguse rikkumisega võib tegu olla siis, kui riive ei sobi põhiseaduses sätestatud eesmärkide ja printsiipidega. Selle sisu seisneb selles, et riive ei aita nende saavutamisele või edendamisele kaasa, on tarbetud või isegi lubamatud.⁶⁴

ELpõhiõiguste harta artikli 49 lg 3 tulenevalt ei tohi karistuse rangus olla kuriteo suhtes ebaproportsionaalne.⁶⁵ Riive ja saavutatav eesmärk peavad olema proportsioonis ja leitud õiglane tasakaal eesmärgi ja rakendavate abinõude vahel ja ka siis, kui riivet õigustab tungiv sotsiaalne vajadus. Õiglase tasakaalu otsimisel on vaja arvestada põrkuvaid huve ja väärtusi. Intensiivsema riive puhul peavad olema ka seda kaalukamad riivet õigustavad põhjused.⁶⁶

Lapse kinnises asutuses viibimise pikendamine võib tõstatada mitmeid küsimusi, eriti kui on teada, et kinnisesse asutusse paigutamine on ilma õige keskkonnata, kus kogu tähelepanu on korra loomise asemel suunatud lapse käitumise muutmisele, ebaefektiivne. Kui eelnevalt tegi taolise taotluse kinnise asutuse direktor, siis nüüd on see KOV lastekaitsetöötaja otsuseks. Tekib küsimus, kas kinnises asutuses viibimise pikendamise otsus on lapse parimates huvides ja kas selleks on tehtud piisav eeltöö.

Lapse parimate huvide esikohale seadmise põhimõte on välja toodud mitmes rahvusvahelises konventsioonis ja deklaratsioonis. Aluse selleks annab ÜRO lapse õiguste konventsioon artikli 3 lõige 1, mis sätestab: „Igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes riiklike või

---

⁶² Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 246-247.

⁶³ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2012. II peatükk. Põhiõigused, vabadused ja kohustused. Sissejuhatus p. 9.1. <http://pohiseadus.ee/ptk-2/ptk-1-sissejuhatus/> (08.02.2017).

⁶⁴ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 247-249.

⁶⁵ Euroopa Liidu põhiõiguste harta, 01.12.2009. – ELT C 326/391, 26.10.2012, art. 49 lg 3.

⁶⁶ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004, lk 249.

erasotsiaalhoolekande asutuste, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid.“⁶⁷ Selline põhimõte kehtib kõigi – täidesaatva võimu ja seadusandliku võimu esindajate, kõigi õigusorganite – töös.⁶⁸

Inglise keelse sõnastuse kohaselt käib jutt lapse huvide asemel lapse parimatest huvidest (inglise k *the best interests of the child*), mille esikohale seadmise põhimõtte kohaselt peab otsustaja välja selgitama lapse kõik erinevad huvid ning hindama siis kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus.⁶⁹ Kinnises asutuses pikendamise otsuse menetlemine KOV lastekaitsetöötaja poolt on antud põhimõtet arvestades kindlasti efektiivsem, kuna arvestatakse konkreetse lapse vajadustega, jättes välja juhtumipõhise tegutsemise võimaluse.

Tuleb rõhutada ka lapse ära kuulamise vajalikkust - lahutamatu osa lapse parimate huvide hindamisest on tema enda hinnang sellele, mis on talle parim. Ilmtingimata tuleb laps kaasata taolise otsuse, mis on seotud tema vabaduse piiramisega, tegemisse. See ei tähenda, et otsus peab lähtuma vaid lapse arvamusest, vaid arvamust tuleb hinnata tema vanuse ja küpsuse järgi.⁷⁰ On võimalik, et laps tunneb end kindlamalt rääkides kinnise asutuse direktori või kohtupoolse menetleja asemel lastekaitsetöötajaga, kes on temaga regulaarset tööd teinud.

Teisalt peab ametnik olema piisavalt pädev, et hinnata, mis on sellises olukorras lapse parim huvi, sest, kui lähtuda lapse arvamusest, siis vaevalt keegi soovib kinnisesse asutusse paigutatud saada või seal pikemalt viibida. Nii tuleb ka perekonnaasjades vahel pikalt kaaluda ja analüüsida, mis sellises keerulises olukorras võiks olla parim.

Täiskasvanute ja laste psüühika erineb paljuski. Kui laps puutub mingil põhjusel kriminaalmenetlusega kokku, siis tuleb temaga suhtlemisel arvestada rea erisustega, millele täiskasvanute puhul keskendumata ei pea.⁷¹

---

⁶⁷ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

⁶⁸ T. Hammarberg. The Principle of the Best Interests of the Child – What it Means and What it Demands from Adults. Lecture, 30.05.2008, lk 2. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1304019> (27.04.2017).

⁶⁹ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

⁷⁰ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 378 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

⁷¹ Rammo, R. 2006, lk 317. Alaealiste ülekuulamine kriminaalmenetluse kohtueelses staadiumis. *Juridica* 5, 2006, lk 317.

2. Alaealise kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine

2.1. Kinnises asutuses viibimise pikendamine täna kehtiva regulatsiooni alusel

KrMS § 430 sätestatakse alla kaheksateistaastasele isikule kohaldatava mõjutusvahendi liigi muutmine või tähtaja pikendamine. Alla kaheksateistaastasele süüdimõistetule käitumiskontrolli kohaldamise tähtaja või tema noortekodus või kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolis viibimise tähtaja pikendamise karistusseadustiku § 87 lõike 2 või 3 või mõjutusvahendi liigi muutmise karistusseadustiku § 87 lõike 4 kohaselt või täiendavate kohustuste määramise vastavalt karistusseadustiku § 75 lõikele 2 otsustab kriminaalhooldusametniku esitatud erakorralise ettekande või mõjutusvahendit kohaldava asutuse juhi esildise alusel süüdimõistetud elukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik määrusega.⁷²

Hetkel sätestab KarS § 87 lõige 3 noortekodusse või kinnisesse lasteasutusse noorema kui 18-aastase isiku paigutamise kuni kaheks aastaks, arvestades õppeaasta lõpuga. Kohus võib noortekodus või kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolis viibimise tähtaega pikendada kuni ühe aasta võrra, arvestades õppeaasta lõpuga.

Vastavalt alaealise kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamise korra punktist 8 esitab alaealiste komisjon kinnise lasteasutuse direktori soovitusel kohtule põhjendatud kirjaliku taotluse tähtaja pikendamiseks, kui kinnise lasteasutuse direktor leiab, et alaealise viibimise tähtaega kinnises lasteasutuses on vaja pikendada. Kohus teeb taotluse lahendamiseks alaealise kinnises lasteasutuses viibimise tähtaja pikendamise põhistatud määruse või taotluse rahuldamata jätmise põhistatud määruse.⁷³

2.2. Kinnises lasteasutuses viibimise pikendamine väljatöötamiskavatsuses toodud regulatsiooni alusel

Hetkel kehtiva regulatsiooni korral võib tekkida olukord, kus kinnises asutuses viibimise pikendamine ei pruugi sõltuda üksnes konkreetse lapse vajadustest. Sellise olukorra vältimiseks tuuakse antud regulatsiooniga sisse muudatus, mis sätestab mõjutusvahendite

---

⁷² Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 16.

⁷³ Alaealise kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamise kord.
<https://www.riigiteataja.ee/aktiis/1280/9201/2004/lisa2.pdf#>.

tähtaja pikendamise taotlejaks KOV lastekaitsetöötaja, kes sobib konkreetse lapse vajaduste hindamise menetluse läbiviijaks.

Muudatuse eesmärk on väärtegused toime pannud alaealiste puhul kasutada aresti asemel spetsiifiliselt alaealistele ettenähtud mõjutusvahendeid KarS § 87 lg 2 loetelust, mida peetakse alaealistele sobivamaks kui aresti.⁷⁴

Eelnõuga muudetakse KarS § 87 lg 1 kahe eraldi lõikena, et eristada väärtegade ja kuritegude puhul kasutatavad mõjutusvahendid ning täiendatakse mõjutusvahendite loetelu seni alaealiste komisjonide pädevuses olnud mõjutusvahenditega.⁷⁵ Hetkel saab alaealiste komisjon määrata hoiatust; vestlusele suunamist psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või muu spetsialisti juurde; lepitamist; kohustust elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või asenduskodus; üldkasulikke tööd; käändust; noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses osalemist; kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli (AMVS § 3).⁷⁶ Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamise rakendamiseks peab alaealiste komisjon taotlema loa maakohalt (AMVS § 13 lg 3).⁷⁷ Kohus saab ka ilma alaealiste komisjoni taotluseta saata kuriteo toimepannud alaealise kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli, kuid siis rakendatakse kriminaalmenetluse seadustiku sätteid.⁷⁸ Lõikes 1 jäävad endistest mõjutusvahenditest alles hoiatus, sotsiaalprogrammi suunamine, allutamine käitumiskontrollile ning kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli (eelnõu kohaselt uue nimega kinnine lasteasutus) suunamine.⁷⁹

Eelnõu kohaselt lisatakse karistusseadustikku senistest alaealiste komisjonide kasutuses olnud mõjutusvahenditest lepitusteenus, üldkasulik töö, sõltuvus- või muu asjakohane ravi või muu asjakohane kohustus ning täiesti uue mõjutusvahendina lisatakse loetellu ka liikumispiirang. Hetkel saab liikumispiirangut kohaldada üksnes koos käitumiskontrolliga. Eelnõuga leitakse,

---

⁷⁴ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁷⁵ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁷⁶ Alaealise mõjutusvahendite seadus RT I, 30.12.2015, 75.

⁷⁷ Alaealise mõjutusvahendite seadus RT I, 30.12.2015, 75.

⁷⁸ Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 16.

⁷⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

et liikumispiirangu kohaldamine võib mitmetel juhtudel olla põhjendatud ka ilma tavapärase käitumiskontrolliga kaasnevate lisakohustusteta. Muul juhul kaasneb käitumiskontrollile allumisega ka regulaarne kriminaalhooldaja juures käimine. Eelnõuga nähakse viimane ette aga eraldi mõjutusvahendina.⁸⁰

Karistusseadustiku muutmise eelnõu § 67 lg 1 punktis 9 sätestatud muu asjakohane kohustus võib sõltuda konkreetsetest asjaoludest ja alaealise individuaalsetest vajadustest ning olla kohustus: jätkata sõltuvus- või muu raviga; mitte tarvitada narkootikume või alkoholi; olla õppetööst vabal ajal hõivatud spordi- või noorsootöölaliste tegevustega või muu kohustus, mida isik on nõus endale võtma ja mis toetab ka alaealise õigusrikkuja resotsialiseerimist ning uutest rikkumistest hoidumist.⁸¹ KarS muutmise eelnõu § 67 lõikega 2 sätestakse väärteo puhul kasutatavad mõjutusvahendid. Välja on jäetud käitumiskontrolli ja liikumispiirangu kohaldamine ning üldkasuliku töö tunde on vähendatud. Eelnõu kohaselt on arvestatud, et väärtegude puhul on tegemist kergemate süütegudega ning seetõttu on ka kergendav muudatus põhjendatud. Eelnõu § 67 lõikega 2 võimaldatakse uuendusena kasutada juba väärtegude puhul kinnisesse lasteasutusse suunamise meetet. Viimane on tingitud eelkõige menetlusökoonomia põhimõttest. Kinnisesse lasteasutusse paigutamine toimub KarS § 87 alusel, kuid ainult sotsiaalhoolekande seaduses (SHS) sätestatud alustel. Alaealise puhul, kes on korduvalt väärteguisid toime pannud, esinevad SHS-is sätestatud alused kinnisesse lasteasutusse suunamiseks, peab KOV lastekaitsetöötaja tegema igaljuhul sellekohase taotluse kohtule. Uuendusega tekib kohtul võimalus juba väärteomenetluses kinnisesse lasteasutusse paigutamise otsus teha ning sellega välistatakse topeltmenetlus. Topeltmenetluse ärajäämisega hoitakse kokku menetlusresursse ja säästetakse alaealist mitme kohtumenetlusega koormamisest ja pingestamisest. Lisaks tekib võimalus määrata ühes menetluses korraga mitu mõjutusvahendit.⁸²

Alaealiste puhul kasutatakse karistusest vabastamise mõiste asemel nüüd karistuse asemel mõjutusvahendi kohaldamise mõistet. Selle muudatuse eesmärk on ka ühtlustada

---

⁸⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸¹ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸² Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

kohtupraktikat, kus praegu osa kohtunikke määravad kohtuotsuses ka konkreetse karistuse, millest siis alaealise vabastavad. Uue regulatsiooni kohaselt alaealiste puhul sellist lisatehet vaja teha ei oleks, vaid mõjutusvahendi saab mõista ilma konkreetset tavapärasest karistust eelnevalt määramata. Ehk mõjutusvahendit peab olema võimalik kohaldada ilma karistust määramata. Küll aga tuleb karistus määrata noorte täiskasvanute puhul, sest nende puhul on alaealise mõjutusvahendi kasutamine tingimuslik ja kui nad mõjutusvahendile ei allu, siis tuleb esialgu määratud karistus täitmisele pöörata.⁸³

Mõjutusvahendite tähtajad ja kasutamise võimalused: Lõiked 3 kuni 5 reguleerivad detailsemalt konkreetsete mõjutusvahendite kasutamise võimalusi, nähes ette mõjutusvahendite tähtajad. Ühtlasi on lõikes 4 muudetud kinnisesse lasteasutusse paigutamise regulatsiooni nii, et süüteo menetluses saab kohus teha üksnes paigutamise otsuse tähtajaga kuni üheks aastaks.

Kui pärast ühte aastat KOV lastekaitsetöötaja leiab, et lapsel on ka pärast seda üheaastast perioodi jätkuvalt kinnise lasteasutuse teenust vaja, siis edasine kinnisesse lasteasutusse suunamine peab toimuma juba tavapärasel, SHS-is ettenähtud korras KOV lastekaitsetöötaja taotlusel ja tsiviilkohtumenetluse seadustikus kinnisesse asutusse paigutamise regulatsiooni alusel ning samuti kuni üheks aastaks korraga (TsMS § 533 lg 1 p 3 ja § 538 lg 2). Seetõttu muudetakse ka KrMS §-i 430, milles enam ei nähta ette regulatsiooni kasvatusel eritingimusi vajavate õpilaste koolis viibimise tähtaja pikendamise kohta.⁸⁴

Lõige 7 on sisult sarnane endise lõikega 4, milles oli samuti sätestatud, et kohus võib muuta määratud mõjutusvahendit. Samuti jääb endiseks piirang, mille kohaselt ei saa ükskord juba määratud hoiatust enam muuks mõjutusvahendiks muuta, sest hoiatus ei ole oma olemuselt selline mõjutusvahend, mille puhul oleks võimalik hinnata mõjutusvahendi täitmist, mistõttu pole ka mingit alust seda muuta. Vajadus mõjutusvahendit muuta võib kerkida olukorras, kus näiteks alaealine ei täida liikumispiirangu, käitumiskontrolli, lepitusteenuse või muu mõjutusvahendi tingimusi. Samas on aga siiski võimalik mõne raskema mõjutusvahendi muutmise leebemas suunas, näiteks kui olukorra muutumise tõttu selgub, et edasine käitumiskontrolli rakendamine ei ole vajalik, võib kohus käitumiskontrolli asendada

---

⁸³ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸⁴ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

hoiatusega või muu leebema mõjutusvahendiga või muuta juba määratud mõjutusvahendi tingimusi. Mõjutusvahendi liigi muutmise menetluskord on reguleeritud KrMS §-s 430.⁸⁵

Tulenevalt paragrahvi lisatavast lõikest 6 tuleb 18-21-aastastele määratud mõjutusvahendi liigi muutmisel arvestada piiranguid, mistõttu noorte täiskasvanute puhul ei ole võimalik mõjutusvahendit muuta ei hoiatuseks ega kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks, kuna selliste mõjutusvahendite määramine 18-21-aastastele võimalik ei ole.⁸⁶ Ehk mida täna võimalik teha ei ole on asendada vahistamist laste kinnisesse asutusse paigutamisega ja vastupidi.

Kinnise lasteasutuse teenuse pikendamine tsiviilkohtumenetluses: SoM-i SHS muutmise seaduse eelnõu kohaselt otsustab kinnises lasteasutuses viibimise pikendamise ja lõpetamise kohus TsMS alusel KOV-i avalduse alusel. KOV-il on LasteKS-i kohaselt keskne roll lapse juhtumikorralduses, sh abivajaduse hindamisel ja abivajadusele vastavate meetmete pakkumisel ning terviklik ülevaade lapse heaolu ohustavatest teguritest ja senistest kohaldatud meetmetest. Seetõttu aitab ka kinnise lasteasutuse teenuse pikendamise taotlemine KOV-i kaudu tagada, et vastavat meetet kasutatakse alles kõige äärmuslikuma meetmena, kui muude, vähem piiravate meetmete rakendamine KOV poolt ei ole tulemusi andnud.⁸⁷

Karistusregistri seaduses tehakse muudatused, millega tunnistatakse kehtetuks:

- § 6 p 4 (*registrisse kantakse isiku karistusandmed järgmiste kohtulahendite ja ametnike otsuste alusel: kohtumäärus nooremale kui 18.a. isikule mõjutusvahendi kohaldamise kohta*) ja
- § 12 lg 4 p 14 (*füüsilise isiku karistusandmed on nooremale kui 18.a. isikule mõjutusvahendi kohaldamise alustamise ja lõpetamise kuupäev*)
- ning jäetakse § 24 lg 2 p-st 2 välja viited mõjutusvahendile (*Kui isik oli süüteo toimepanemise ajal alaealine, siis tema karistusandmed kustutatakse registrist*)

---

⁸⁵ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

*ja kantakse üle arhiivi kui psühhiaatrilise sundravi lõpetamisest või mõjutusvahendi kohaldamise lõpetamisest on möödunud üks aasta).*⁸⁸

KrMS § 201 muutmise (võimalus prokuröri kasutada laiemat ringi mõjutusvahendite alaealiste osas). Paragrahvi 201 muudatuse eesmärk on kaotada viide alaealiste komisjonile ning võimaldada prokuröril endal kasutada laiemat ringi mõjutusvahendeid, kui ta leiab, et alaealisele ei tule kohaldada KarS §-s 87 sätestatud kohtu poolt määratavaid mõjutusvahendeid või karistust. Esimene lõige näeb ette reageerimisvõimaluse süüvõimetute alaealiste jaoks, kelle puhul võib menetleja alaealise ja tema seadusliku esindajaga vestelda, kui ta peab sellist vestlust vajalikuks ja võimalikuks. Samas tuleb aga kõigi alla 14-aastaste kohta saata informatsioon kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajale, kes siis omakorda saab vajadusel kasutada lastekaitseaduses ja sotsiaalhoolekandeseaduses ettenähtud reageerimisviise.⁸⁹

Tulenevalt AMVS kehtetuks tunnistamisest antakse osa, seni alaealiste komisjonide määratavate mõjutusvahendite rakendamise õigus prokuratuurile. Kohustused, mis sätestatakse eelnõuga lõike 2 punktides 1–4, on praegu sätestatud AMVS § 3 lg 1 p-des 1, 4, 6 ja 8. Täiendavalt on loetletud kohustus hüvitada või heastada kahju või täita muu asjakohane kohustus, mis annab prokuröri endale lihtsamatel juhtudel võimaluse kasutada taastava õiguse meetodeid ning tagada, et kuriteoga tekitatud kahju saaks hüvitatud või heastatud, kuid juhtumi asjaoludest tulenevalt eraldi lepitusteenust kasutama alaealist saata vaja ei ole. Punktis 5 käsitletud muu asjakohane kohustus võib sõltuda konkreetsetest asjaoludest ning olla näiteks kas kohustus jätkata sõltuvusraviga, kohustus mitte tarvitada narkootikume või alkoholi vms kohustus. Kõnesoleva paragrahvi alusel lepitusele suunamine ei pea vastama KrMS § 2031 mõistes lepitusmenetlusele, vaid selle lepitusteenuse kord reguleeritakse eraldi ohvriabiseaduses ja selle alusel kehtestatavas VV määruuses. Lõike 3 kohaselt võib menetleja kriminaalmenetluse uuendada, kui alaealine ei ole talle määratud kohustust täitnud kümne kuu

---

⁸⁸ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁸⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

jooksul. Kriminaalmenetluse uuendamine ei tähenda tingimata kriminaalasja kohtusse saatmist, vaid menetluse võib uuesti lõpetada ka sama paragrahvi alusel uute kohustustega.⁹⁰

2.3. Probleemid

Autori arvates on probleemiks ebapiisav superviisorite, kellel on vähemalt magistrakraad sotsiaalteaduses ning 2-3 aastane nõustamisalane töökogemus lastega, arv ja/või nende paiknemine Eestis.⁹¹ Hetkel on viis mitmedimensioonilise pereteraapia meeskonda. 19.01.2015. a. alustas viis superviisorit väljaõppega ja neist igatüks sai juurde kolm terapeuti. Meeskonnad asuvad Tallinnas, Tartus, Jõhvis, Pärnus ja Viru vangla juures. 2017. a. alustas veel 5 terapeuti väljaõpet.⁹²

Autor toob välja, et MDFT osas on vähene üldine teadlikkus ja seda ka ametnike seas. Pikka praktikat veel pole ja komistuskivid ja tagasilöögid alles ilmnevad.

Ametnikud, juristid ja eelkõige tsiviilkohtunikud ning teised kohtutöötajad peavad uue süsteemi selgeks tegema ja konkreetset kohtunikud peavad teemale spetsialiseeruma. Kohtutöötajad peavad meeles pidama, et laste küsitlemine ja ülekuulamine on keeruline ning erineb oluliselt täiskasvanute küsitlemisest, just laste mõjutatavuse poolest. Hagita menetluse põhimõtted peaksid küll tagama parema alaealiste kaitse, kuid praeguse kohtu töökoormuse juures on raske ennustada, kui süvenenult teemasse süübitakse ja kui efektiivselt menetlused toimuma hakkavad. Viimane on küll autori isiklik hirm, mis riskina välja toob, kuid pakub sellele kohe ka ettepaneku, et tuleb korraldada väga konkreetset koolitust ametnikele ja kohtutöötajatele ning võimalusel nimetada ametisse täiendavaid kohtunikke spetsiaalselt alaealiste kinnisesse asutusse paigutamise menetlusega kinnises asutuses viibimise pikendamise tegelema.

---

⁹⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Toimiku nr Eelnõu toimiku number: 17-0016. Justiitsministeerium. 05.01.2017. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#TLPJOXiN>.

⁹¹ Sotsiaalkindlustusamet. Superviisori ametijuhend, 2016. http://vana.sotsiaalkindlustusamet.ee/public/ska_yksused/LAPS/Lastekaitse_Superviisor_MDFT.pdf

⁹² Andmed põhinevad 27.03.2017 MDFT infopäeval edastatud andmetel.

3. Alaealise õigusi tagavad hagita menetluse erisused tsiviilkohtumenetluses

3.1 Menetlusse kaasatud isikute ring

Hagita menetluses ei esitata hagi, vaid avaldus. Menetlusosaliseks ei ole mitte hageja ja kostja, vaid avaldaja ja asjast puudutatud isikud.⁹³ TsMS § 37 lg 1 kohaselt on asja arutamine, sarnaselt kriminaalkohtus asjade arutamisele, avalik. Kuid kohus võib siiski keelata isikul asja avalikul arutamisel viibimise, kui ta on käitunud kohtu suhtes lugupidamatult ja alaealisel tema enda huvide kaitseks (TsMS § 37 lg 2).⁹⁴ USA-s läbi viidud uuringute alusel on kindlaks tehtud, et inimene kriminaliseerub just märgistamise tõttu, mitte talle omase hälbelise, kuritegeliku mõju tõttu (Lemert 1951, Becker 1963).⁹⁵ Alaealise huvide kaitseks on võimalik istung kinniseks kuulutada TsMS § 38 lõige 1 p 5 kohaselt.⁹⁶

TsMS § 39 kohaselt võib kohus siiski lubada kinnisele istungile isiku, kellel on istungil viibimiseks õigustatud huvi või kelle istungil viibimine on ilmselt õigusemõistmise huvides ning menetlusosaliste nõusolekut selleks vaja ei ole.⁹⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku järgi on isiku kinnisesse asutusse paigutamise menetluses lapsel, kes on vähemalt neljateistaastane, oma teovõimest sõltumata tsiviilkohtumenetlusteovõime. See tähendab, et tal on võime oma tegudega kohtus teostada tsiviilmenetlusõigusi ja täita tsiviilmenetluskohustusi. Kui laps on vähemalt 15-aastane, võib ta tsiviilkohtumenetluses osaleda kõrvuti seadusliku esindajaga, tema vanem(ad), eestkostja(d).

Kui otsustatakse, et kohtumenetluse kõrval või eel kasutatakse mitmedimensioonilist pereteraapiat, siis sinna kaasatakse kogu pere ja ka ümbruskonnast inimesi, kui see võib olla vajalik.

Alaealist puudutavasse hagita menetlusse võib kaasata ka temaga kohtueelses menetluses tegelenud ametnikud nagu noorsoopolitseinik, sotsiaaltöötaja, koolipsühholoog, logopeed, klassijuhataja jne. Isikuid saab menetlusse kaasata ka üksnes kirjaliku arvamuse küsimise teel. Kindlasti kaasub menetlusse kohalik omavalistus, kes hakkabki uue süsteemigi peamist rolli kandma. Kohus küsib TsMS § 552 lg 2 alusel alaealist puudutavas menetluses

---

⁹³ Tsiviilkohtumenetlus <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/tsiviilkohtumenetlus>.

⁹⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

⁹⁵ Lemert, E. 1951. *Social Pathology*. NY, 1951. Becker, H. 1963. *Outsiders: Studies in Sociology of Deviance*. NY, 1963. Viide läbi Raska, E. Eesti kriminaalpoliitika teelahkmed. Vaateid õiguspoliitikale (lk 9-38). Tartu Ülikooli kirjastus 2008, lk 12.

⁹⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

⁹⁷ *Ibid.*

eestkostetasutuse arvamust esitatud avalduse kohta.⁹⁸ Menetlusse kaasatakse ka alaealise eestkostjad või seaduslikud esindajad.

Autori arvates tuleb sarnaselt kehtivale regulatsioonile hooldusõiguse vaidluste näitel tagada alaealisele riigi poolt esindaja ka tema üle peetavas asjas kinnisesse asutusse paigutamise või seal viibimise pikendamise asjas. TsMS § 219 lg 2 kohaselt võib kohus perekonnaasjas määrata tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule teda puudutavas menetluses esindaja, kui see on vajalik tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvide kaitseks. Sama paragrahvi lõike 5 järgi määrab kohus käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul isiku huvide kaitseks tema esindajaks riigi õigusabi seaduses sätestatud korras advokaadi. Advokaadi määramisel ei kontrolli kohus täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi. Üldjuhul kohus leiab, et alaealistele lastele tuleb määrata esindaja riigi kulul, kuna laste huvid võivad jääda kohtumenetluses advokaadi abita kaitseta ja kohtu hinnangul on vajalik alaealise huvide väljaselgitamine ning seega peab kohus vajalikuks alaealise huvide kaitseks esindaja määramist. Riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 18 lg 1 kohaselt nimetab Advokatuur viivitamata kohtu taotlusel riigi õigusabi osutava advokaadi.⁹⁹

3.2 Kohtupoolne selgitamiskohustus

Kohus peab osapooltele selgitama riigipoolse menetlusabi andmise võimalusi ja nõudeid taotluse esitamiseks ning tõendite esitamise korda ja tegema vajadusel ettepaneku esitada täiendavaid tõendeid (TsMS § 230 lg 2).^{100 101} Autori arvates ei oma alaealine üldjuhul juriidilisi eriteadmisi, tema seadusliku esindaja (lapsevanema, eestkostja) huvid võivad olla tema huvidega vastuolus ja selliselt jäävad alaealise õigused ja huvid ilma juristist esindajata kaitseta. Viimast kinnitab ka teadlaste järeldus, mille kohaselt on alaealised, eriti just nooremad, keskmisest väiksema kompetentsusega õigusküsimustes (Auväärt 1999).¹⁰²

TsMS § 219 lg 2 kohaselt võib kohus perekonnaasjas määrata tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule teda puudutavas menetluses esindaja, kui see on

---

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Riigi õigusabi seadus RT I, 28.12.2016, 17.

¹⁰⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁰¹ RKTko 18.04.2006, 3-2-1-28-06; RKTko 05.06.2002, 3-2-1-62-02.

¹⁰² Auväärt, L. Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses. Tartu Ülikooli kirjastus 1999, lk 44.

vajalik tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvide kaitseks. Esindaja tuleb määrata kui tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvid on oluliselt vastuolus tema seadusliku esindaja huvidega. Sama paragrahvi lõike 5 järgi määrab kohus käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul isiku huvide kaitseks tema esindajaks riigi õigusabi seaduses sätestatud korras advokaadi. Advokaadi määramisel ei kontrolli kohus täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi.¹⁰³ TsMS § 145 lõike 2 kohaselt on riigilõivu ja kassatsioonikautsjoni tasumisest vabastatud alaealine või tema riigi õigusabi korras määratud advokaat määruskaebuse esitamisel asjas, milles alaealisele on antud riigi õigusabi.¹⁰⁴

Autori arvates peab saama sarnaselt eelnevale määrata alaealise õiguste ja huvide kaitseks esindaja riigiõigusabi kulul ka alaealise kinnises asutuses viibimise võimaldamise ja pikendamise hagita menetluses ning vabastatama alaealine sellises menetluses kaebuste esitamisel riigilõivust ja kassatsioonikautsjonist. Autor on seisukohal, et alaealise kinnises asutuses viibimise ja pikendamise otsustamise hagita menetluse korras ei pea alaealine esitama riigipoolse õigus- ja menetlusabi saamiseks eraldi majanduslike huvide teatist ja täitma vastavaid vorme. Kohus peab alaealise õiguste ja huvide kaitseks määrama talle esindaja omal algatusel.

TsMS § 392 lõike 1 punkt 4 kohaselt selgitab kohus eelmenetluses eelkõige välja tõendid, mida menetlusosalised esitavad oma faktiliste väidete põhjendamiseks, ja esitatud tõendite lubatavuse.¹⁰⁵ Faktiliste asjaolude esitamisega seonduva selgitamiskohustuse eesmärgiks on, et menetlusosalised esitaksid asjaolud õigeaegselt ja täielikult. See tuleneb TsMS § 329 lõikest 3, mille kohaselt peab kohus menetluse igas staadiumis kaasa aitama sellele, et pooled teeksid oma avaldused õigeaegselt ja täies ulatuses ning aitaksid kaasa asja võimalikult kiirele ja väikeste kuludega lahendamisele.¹⁰⁶ Riigikohus on oma lahendites rõhutanud eelkõige asjaolude täielikkuse nõuet. Nii on Riigikohus märkinud, et kohtunik peab kohtuistungit juhtides tagama protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse.¹⁰⁷

Lapse kinnises asutuses viibimise pikendamine võib tõstatada mitmeid küsimusi, eriti kui on teada, et kinnisesse asutusse paigutamine on ilma õige keskkonnata, kus kogu tähelepanu on

---

¹⁰³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁰⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁰⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁰⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁰⁷ RKTko 03.12.2001, 3-2-1-120-01.

korra loomise asemel suunatud lapse käitumise muutmisele, ebaefektiivne. Kui eelnevalt tegi taolise taotluse kinnise asutuse direktor, siis nüüd on see KOV lastekaitsetöötaja otsuseks. Tekib küsimus, kas kinnises asutuses viibimise pikendamise otsus on lapse parimates huvides ja kas selleks on tehtud piisav eeltöö.

Inglise keelse sõnastuse kohaselt käib jutt lapse huvide asemel lapse parimatest huvidest (inglise k *the best interests of the child*), mille esikohale seadmise põhimõtte kohaselt peab otsustaja välja selgitama lapse kõik erinevad huvid ning hindama siis kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus.¹⁰⁸

ÜRO pagulaste ülemvolinik (*United Nations High Commissioner for Refugees*) sõnastab lapse parimate huvide kindlaksmääramise ametliku menetluse või protsessina, millel on täpsed planeeritud protseduurilised nõuded ning mille eesmärk on lapse parima huvi määratlemine lapsele eriti olulistes, tema elu mõjutavates otsustes. Menetlus peaks tagama lapse piisava osaluse ning võimaldama lapsel väljendada oma arvamust, vanust ja arengutaset arvestades. Kaasatakse asjasse puutuvate valdkondade esindajad (nende teadmised), parima lahenduse leidmiseks tuleb kaaluda kõiki asjakohaseid tegureid ning leida nende vahel tasakaal.¹⁰⁹

Teisalt peab ametnik olema piisavalt pädev, et hinnata, mis on sellises olukorras lapse parim huvi, sest, kui lähtuda lapse arvamusest, siis vaevalt keegi soovib kinnisesse asutusse paigutatud saada või seal pikemalt viibida. Nii tuleb ka perekonnaasjades vahel pikalt kaaluda ja analüüsida, mis sellises keerulises olukorras võiks olla parim.

Ametnikud, juristid ja eelkõige tsiviilkohtunikud ning teised kohtutöötajad peavad uue süsteemi selgeks tegema ja konkreetsed kohtunikud peavad teemale spetsialiseeruma. Hagita menetluse põhimõtted peaksid küll tagama parema alaealiste kaitse, kuid praeguse kohtu töökoormuse juures on raske ennustada, kui süvenenult teemasse süübitakse ja kui efektiivselt menetlused toimuma hakkavad. Viimane on küll autori isiklik hirm, mis riskina välja toob, kuid pakub sellele kohe ka ettepaneku, et tuleb korraldada väga konkreetsed koolitused ametnikele ja kohtutöötajatele ning võimalusel nimetada ametisse täiendavaid kohtunikke

---

¹⁰⁸ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

¹⁰⁹ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). Guidelines on Determining the Best Interests of the Child 2008, lk 8 ja 23 http://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/000821.pdf (27.04.2017).

spetsiaalselt alaealiste kinnisesse asutusse paigutamise menetlusega kinnises asutuses viibimise pikendamise tegelema.

3.3 Kohtupoolne uurimisprintsiiip

Autori arvates on tsiviilkohtumenetluses alaealise õiguste tagamiseks oluliselt rohkem sätteid kui alaealiste kinnisesse lasteasutusse paigutamise ja seal viibimise otsustamise menetluses kriminaalmenetluse raames. Alljärgnevad alaealise heaolu tagamise sätted kuuluvad ühtlasi selgitamiskohustuse ja uurimisprintsiiipi alla ja juurde.

Vastavalt TsMS § 551 lg-te 1 ja 2 kohaselt võib kohus hagita perekonnaasja menetlemisel avalduse alusel või omal algatusel määrusega esialgse õiguskaitse rakendada hagi tagamise abinõusid. Enne alaealist puudutava esialgse õiguskaitse rakendamist peab kohus küsima tema elukohajärgse valla- või linnavalitsuse arvamust.¹¹⁰

Kohus võib kohus alaealise huve puudutavas vaidluses koguda ise tõendeid (TsMS § 230 lg 3 ja lg 4 ja 5 ning TsMS § 405 lg 1 p 8).¹¹¹

Lastekaitse seaduse § 4 kohaselt on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.¹¹²

Lastekaitse seaduse § 5-ga sätestatakse lapse õiguste ja heaolu tagamise põhimõtted, mis tulenevad ka konventsioonist ja millest tuleb lapse õiguse ja heaolu tagamisel lähtuda:

- 1) igal lapsel on sünnipärane õigus elule, ellujäämisele ja arengule;
- 2) igal lapsel on õigus võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta;
- 3) kõigis lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb esikohale seada lapse huvid;
- 4) igal lapsel on õigus iseseisvaks seisukohavõtuks kõigis teda puudutavates küsimustes ning õigus väljendada oma vaateid.¹¹³

Lastekaitse seaduse ja seetähendab lapse heaolu tagamisel on kesksel kohal ennetamine. „(1) LKS § 6 lg 1 kohaselt tuleb ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske, mis hõlmab ka

---

¹¹⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.

¹¹¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22; RKTko 08.04.2009, 3-2-1-31-09.

¹¹² Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

¹¹³ Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

varast märkamist ja ohtudele reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist. Seaduse järgi (LKS § 6 lg 2) on riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused kohustatud vastavalt võimalustele arendama välja meetmed lapse abivajaduse ennetamiseks ning olemasolevate probleemide vähendamiseks. Meetmed peavad lähtuma lapse vajadustest, toetama lapse ja teda kasvatavate isikute suhteid ja sotsiaalset toimetulekut ning olema kättesaadavad, õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajalise positiivse mõjuga.¹¹⁴

Meie ühiskonna põhimõtete ja ka seaduse (LKS § 7 lg 1) kohaselt lasub esmane vastutus lapse kasvatamise eest perekonnal. Riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud peavad vastavalt oma pädevusele lapsevanemat/ last kasvatavat isikut toetama ja suunama.¹¹⁵

Lapse õiguste ja heaolu tagamiseks peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud tegema omavahel valdkondadeülevalt koostööd kõigi lastele suunatud meetmete planeerimisel, rahastamisel ja rakendamisel, kaasates sellesse lapsi, lapsevanemaid, last kasvatavaid isikuid, huvirühmi ja avalikkust (LKS § 8 lg 1).

Autorile teadaolevalt on mõned piirkonnad moodustanud selle jaoks eraldi koostöövõrgustikud, kus ühtsema meeskonnatundega probleeme arutada ja lahendada ning kus iga spetsialist saab oma valdkonnapõhiste teadmistega suunata. Üheks selliseks võrgustikuks on Ida-Harju lähisuhte vägivalla vastane võrgustik. Võrgustikuna saab arutada erinevaid keerulisemaid lastega seotud probleeme mitte ainult vägivallaga seotuid. Selliselt tsiviilõiguslikult ja seejuures eelnevalt kohtuväliselt asjale lähenedes on autori meelest tulemus märksa parem ja protsess tõhusam. Kohtuväline protsess on lapsele vähem traumeerivam ning bürokraatia on väiksem nii lapsel kui ka spetsialistidel, kes probleemiga tegelevad. Autori arvates võib viimast lähenemist nimetada kulutõhusaks ja seejuures mitte üldse säästuvariandiks, millega tulemus peaks olema kehvem, vastupidi.

Eeltoodud kohustus selliselt või taoliselt toimida tuleb ka LKS § 8 lg-st 2, mille kohaselt peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-

---

¹¹⁴ Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

¹¹⁵ Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud tegema lapse õiguste ja heaolu tagamiseks koostööd ja vajaduse korral kaasama teise riigi pädeva asutuse või selleks volitatud isiku.¹¹⁶

Väga oluline on ka teavitamine, milleks kohustab Riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud peavad tagama elanikkonna teavitamise lastekaitsemeetmetest, pöörates erilist tähelepanu abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks vajaliku teabe avalikustamisele.¹¹⁷

Oma igapäevases töös lastega kokku puutuvad spetsialistid peavad teadma lapse arengu seaduspärasusi (Heido 2000).¹¹⁸ Alaealisi ei tohi kriminaalõiguslikult kohelda kui täielikku vaba tahet käsutavaid „väikesi täiskasvanuid“. Noored ei suuda endale tihti teadvustada oma käitumise võimalikke negatiivseid tagajärgi (Sootak 1994).¹¹⁹

Kindlasti on vajalik, et kuriteo toime pannud alaealised muutuksid esimesel võimalusel produktiivseteks ühiskonnaliikmeteks ega koormaks edaspidi ühiskonda. (Saar 2007).¹²⁰

---

¹¹⁶ Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

¹¹⁷ Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.

¹¹⁸ Heido, R. Lapsed ja kuritegevus. Kogumikus: Lapsed Eestis (lk 57-58). Tallinn: ÜRO 2000, lk 58.

¹¹⁹ Sootak, J. Alaealiste kriminaalvastutus – õigusdogmaatika ja seadusandluse eripära. Eesti Jurist 1 1994, lk 36.

¹²⁰ Saar, J. Kriminaalpsühholoogia. Juura 2007, lk 273.

3.4. *De lege ferenda* ettepanekud

Autori poolseks ettepanekuks on koguda infot põhjuste kohta, miks lapsed lastekaitse süsteemi satuvad ning sellest johtuvalt töötada välja lastekaitse ja lastele mõeldud teenuste efektiivsust ja tulemuslikkust näitavad mõõdikud.

Lapse kinnises asutuses viibimise pikendamine võib tõstatada mitmeid küsimusi, eriti kui on teada, et kinnisesse asutusse paigutamine on ilma õige keskkonnata, kus kogu tähelepanu on korra loomise asemel suunatud lapse käitumise muutmisele, ebaefektiivne. Kui eelnevalt tegi taolise taotluse kinnise asutuse direktor, siis nüüd on see KOV lastekaitsetöötaja otsuseks. Tekib küsimus, kas kinnises asutuses viibimise pikendamise otsus on lapse parimates huvides ja kas selleks on tehtud piisav eeltöö.

Inglise keelse sõnastuse kohaselt käib jutt lapse huvide asemel lapse parimatest huvidest (inglise k *the best interests of the child*), mille esikohale seadmise põhimõtte kohaselt peab otsustaja välja selgitama lapse kõik erinevad huvid ning hindama siis kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus.¹²¹

Teisalt peab ametnik olema piisavalt pädev, et hinnata, mis on sellises olukorras lapse parim huvi, sest, kui lähtuda lapse arvamuselt, siis vaevalt keegi soovib kinnisesse asutusse paigutatud saada või seal pikemalt viibida. Nii tuleb ka perekonnaasjades vahel pikalt kaaluda ja analüüsida, mis sellises keerulises olukorras võiks olla parim.

Ametnikud, juristid ja eelkõige tsiviilkohtunikud ning teised kohtutöötajad peavad uue süsteemi selgeks tegema ja konkreetsed kohtunikud peavad teemale spetsialiseeruma. Hagita menetluse põhimõtted peaksid küll tagama parema alaealiste kaitse, kuid praeguse kohtu töökoormuse juures on raske ennustada, kui süvenenult teemasse süübitakse ja kui efektiivselt menetlused toimuma hakkavad. Viimane on küll autori isiklik hirm, mis riskina välja toob, kuid pakub sellele kohe ka ettepaneku, et tuleb korraldada väga konkreetsed koolitused ametnikele ja kohtutöötajatele ning võimalusel nimetada ametisse täiendavaid kohtunikke spetsiaalselt alaealiste kinnisesse asutusse paigutamise menetlusega kinnises asutuses viibimise pikendamisega tegelema.

---

¹²¹ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

Kokkuvõte

Töö eesmärk oli analüüsida, kas tsiviilkohtumenetluses alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseks loa andmine ja kinnises asutuses (erikooli näitel) viibimise pikendamise otsustamine võimaldab otsustamisel lähtuda iga konkreetse lapse vajadustest paremini kui kriminaalkohtumenetluses.

Autor võttis uurimistöö hüpoteesiks, et alaealiste kinnisesse asutuse paigutamine ja kinnises asutuses viibimise pikendamise otsustamine, erikooli paigutamise näitel, tsiviilkohtumenetluses hagita menetluse raames tagab paremini alaealiste õiguste kaitse.

Hannes Kiris: „Inimene on oma olemuselt mugav. Ja kohtunik on ka inimene. See ei anna aga mingil juhul kohtunikule alust taandada oma tegevus lihtmenetluses õigusemõistmisel pelgalt sõlmitud kokkulepete tehnilisele kinnitamisele või üksnes prokuröri käepikenduseks olemisele. Kahjuks on jõudsalt kujunenud arvamus, muide, mitte ainult asjasse pühendamata silmis - kahjuks arvavad nii ka paljud kolleegid, kes tegelevad õigusemõistmisega tsiviil- ja haldusasjades, et kriminaalasju arutavate kohtunike töö viimasel ajal just selline lihtne ongi.“¹²²

Kehtiva korra kohast kinnisesse lasteasutusse saatmist on kritiseeritud just protsessi keerukuse ja kohtade puudumise tõttu.¹²³ Riigikontrolli 2010 aasta aruanne „Kas riik on probleemsete noortega tegelemisel edu saavutanud?“ kohaselt, leidsid ametnikud, et riik pole probleemsete noortega tegelemisel edu saavutanud. Hoolimata mitmest positiivsest algatusest, nagu erikoolide personali suurendamine ning täiendavate tugiteenuste pakkumine õpilase erikoolis viibimise ajal, pole õnnestunud märgatavalt vähendada uute õigusrikkumiste toimepanekut erikoolist lahkunute hulgas. Ligi 4/5 õpilastest paneb kahe aasta jooksul toime uue süüteo ja 2/5 uue kuriteo. Vaid mõne aasta jooksul pärast erikoolist lahkumist jõuab kinnipidamiskohta

---

¹²² Kiris, H. Kriminaalmenetluse suhe teiste (kohtu) menetlustega.
<http://www.riigikohus.ee/?id=553> (27.04.2017).

¹²³ Rannala, I. E. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides, 2006.

43% noorukitest. Enamik erikoolist lahkunud õpilastest jääb põhihariduseta või omandab üksnes põhihariduse.¹²⁴

Riigikontrolli aruandest tuleb välja ka järelhoolduse puudumise probleem, mis muudab erikoolide kalli õppe- ja kasvatustöö kasutuks, sest ei taga alaealiste taasühiskonnastamist pärast erikoolist lahkumist.¹²⁵ Antud probleemile on tähelepanu pööratud ka Justiitsministeeriumi seletuskirjas „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“, kus on rõhutatud järgmist: „Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb arendada erikoolid toimivateks õppe-kasvatusasutusteks: korrastada infrastruktuur, individualiseerida õppe-kasvatustöö, tagada vajalikud tugiteenused ning koos kohalike omavalitsustega tagada erikooli lõpetanute järelhooldus.“¹²⁶

Aruande kohaselt puudub erikooli lõpetanutel järelhooldus ning andmeid erikooli õpilaste käekäigu kohta süsteemselt ei koguta. Enamasti sõltub järelhoolduse kvaliteet kohaliku sotsiaaltöötaja heast tahtest ja oskustest, sest selged juhised ja vastutajad puuduvad. Samuti on vanemate sotsiaalsed oskused puudulikud.¹²⁷

Kogumiku „Laste heaolu“ kohaselt peaks ka Eesti kaaluma teiste riikide ja rahvusvaheliste soovitude eeskujul noore täiskasvanu mõiste kasutuselevõttu ning neile lastega võrreldavate eritingimuste loomist.¹²⁸ Ka välja töötavas regulatsioonis on välja toodud KarS § 87 lõike 6 muutmine, mille kohaselt oleks võimalik alaealise mõjutusvahendeid kasutada ka 18-21 aastaste noorte puhul. Antud mõjutusvahenditest jääks välja kinnisesse lasteasutusse saatmise võimalus, kuna tulenevalt kinniste lasteasutuste olemusest pole võimalik pakkuda neile

---

¹²⁴ Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results>
(6.03.2017).

¹²⁵ Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results>
(6.03.2017).

¹²⁶ Justiitsministeerium. Kinnises asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta uuringu lõpparuanne, 2014.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/loplik_aruanne_luh_i_1.pdf (21.02.2017).

¹²⁷ Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results>
(6.03.2017).

¹²⁸ Statistikaamet. Laste heaolu, 2013.
https://www.entk.ee/sites/default/files/Laste_heaolu_sisu_0.pdf (19.02.2017).

sobivaid teenuseid. Noorte täiskasvanute puhul oleks tegu karistusest tingimuslikult vabastamisega koos mõjutusvahendi kohaldamisega.¹²⁹

Eelnõuga, mis tunnistab AMVS kehtetuks ja lõpetab alaealiste komisjonide tegevuse, moodustatakse uus ühtne kinnise lasteasutuse teenuse kord. Kuna tegemist on liikumisvabaduse, mis on üks olulisemaid põhivabadusi, piiramisega, siis saab taolisele teenusele saata ainult kohtu kaudu. Varasemalt menetleti kinnisesse lasteasutusse saatmist kui kriminaalasja, siis uue regulatsiooni alusel on kinnisesse lasteasutusse saatmine tsiviilasi. See tagab, et teenus keskendub ainult lapse abistamisele, mitte karistamisele või distsiplineerimisele.¹³⁰

Uue eelnõuga antakse kohalikele omavalitsustele õigus taotleda kohtult luba lapse kinnisesse lasteasutusse saatmiseks. Taolisele taotlusele peab eelnema põhjalik asjaolude hindamine, millest peab välja tulema, et lapse käitumine seab tõsiselt ohtu tema enda elu, tervise ja arengu või teiste inimeste elu või tervise, ja antud ohtu pole võimalik kõrvaldada ühegi vähem piirava meetmega.¹³¹

Vältimaks alaealise mitme kohtumenetlusega koormamist, annab regulatsioon võimaluse kohtul teha ka ilma KOV lastekaitsetöötaja taotluseta, otsus paigutada alaealine kinnisesse lasteasutusse.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 5521 lg 1 kohaselt kuulab kohus last puudutavas asjas ära vähemalt 10-aastase lapse isiklikult, kuid kohus võib ära kuulata ka noorema lapse, samas tuleb esialgse õiguskaitse rakendamisel ja lapsele ajutise eestkostja määramisel ära kuulata ka vähemalt 7-aastane piisava kaalutlus- ja otsustusvõimega laps (TsMs § 555 lg 1). Lisaks on tsiviilkohtus selgitamis- ja uurimiskohustus ning kohtul on õigus rakendada esialgset õiguskaitset omal algatusel. Kohus kaasab menetlusse erinevaid spetsialiste ning kuulab nende arvamust.

Täiendavalt hakatakse laiemalt levitama mitmedimensioonilist pereteraapiat (inglise k *multidimensional family therapy*), arvestades alaealiste komisjonide sulgemise perspektiivi 2018. aastast, praegu kõige aktiivsemalt teavitustööga politsei, prokuratuuri ja kohtute

---

¹²⁹ Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602.

<http://eelvoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (22.02.2017).

¹³⁰ Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

¹³¹ Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

tasandil. Eesmärgiks oli, et 2016. aasta lõpuks ei tohiks olla ühtegi alaealistega tegelevat menetlejat, kes ei tea, mis on MDFT ja kellele see sobib. Ideaali kohaselt ei tohiks olla ühtegi kohtuotsust süüteo toime pannud alaealise suhtes, mille puhul pole kaalutud MDFT rakendamist.¹³² MDFT peaks vähendama oluliselt töös välja toodud kehtiva regulatsiooni probleeme ja uue regulatsiooni kitsaskohti ning riske. MDFT ei ole karistamine ja seega ei keskendu süüdi mõistmisele ega ka süüdlase otsimisele üleüldse. MDFT pereteraapia on nagu nimigi ütleb, mitmedimensiooniline ja seetähendab, et probleemidesse sattunud alaealisega tegeletakse läbi tema pere. Terapeut püüab seansside käigus leida üles pere kui terviku ja selle iga osalise ning ümbritseva keskkonna võimalused, et alaealine hakkaks neid võimalusi kasutades toimima ühiskonnas ja oma elus õigemini.

Alaealiste puhul tuleb aga erilist tähelepanu pöörata erinevate spetsialistide ja ka alaealise enda arvamusele ning kohtuniku roll alaealise üle peetavas menetluses on eriti oluline. Menetluse üle viimisel tsiviilmenetlusesse saabki tagada parema kaitse alaealise õiguste ja huvide üle, kuna kohtunikul on hagita asjas selgitamis- ja uurimiskohustus. Tsiviilkohtus on kohtunikel spetsialiseerumine kindlale valdkonnale ja viimane annab kindlasti eelise alaealiste huvide paremal välja selgitamisel ja tagamisel. Tsiviilkohtunikud kaasavad heameelega kohtuväliseid spetsialiste alaealistega tegelema ja nende asjus arvamust anda. Selline kohustus tuleneb ka seadusest. MDFT-d saab samuti pidada üheks selliseks kohtuväliseks nõustamiseks, mis tagab parema lõpptulemuse, kui alaealise üle nn kohtumõistmine. Kohtunikud rõhutavad alati, et kompromiss on parim võit. Autori arvates võib MDFT-d pidada samuti kompromissiks ja veel mitmedimensiooniliseks. Loodetavasti hakatakse MDFT-d igal võimalikul juhul, mil see vastavale noorele ja perele sobib, rakendada, sest see programm on väga intensiivne, indiviididest lähtuv ja mis põhiline, tulemustele orienteeritud ning tulemused on püsivamad.

Lapse kinnises asutuses viibimise pikendamine võib tõstatada mitmeid küsimusi, eriti kui on teada, et kinnisesse asutusse paigutamine on ilma õige keskkonnata, kus kogu tähelepanu on korra loomise asemel suunatud lapse käitumise muutmisele, ebaefektiivne. Kui eelnevalt tegi taolise taotluse kinnise asutuse direktor, siis nüüd on see KOV lastekaitsetöötaja otsuseks. Tekib küsimus, kas kinnises asutuses viibimise pikendamise otsus on lapse parimates huvides ja kas selleks on tehtud piisav eeltöö.

---

¹³² Kraas, K. Mitmedimensiooniline pereteraapia õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele. Sotsiaaltöö 2016, 3, lk 32-35.

Inglise keelse sõnastuse kohaselt käib jutt lapse huvide asemel lapse parimatest huvidest (inglise k *the best interests of the child*), mille esikohale seadmise põhimõtte kohaselt peab otsustaja välja selgitama lapse kõik erinevad huvid ning hindama siis kogumis, mis on lapse jaoks konkreetsel juhul parim lahendus.¹³³

Teisalt peab ametnik olema piisavalt pädev, et hinnata, mis on sellises olukorras lapse parim huvi, sest, kui lähtuda lapse arvamusest, siis vaevalt keegi soovib kinnisesse asutusse paigutatud saada või seal pikemalt viibida. Nii tuleb ka perekonnaasjades vahel pikalt kaaluda ja analüüsida, mis sellises keerulises olukorras võiks olla parim.

Ametnikud, juristid ja eelkõige tsiviilkohtunikud ning teised kohtutöötajad peavad uue süsteemi selgeks tegema ja konkreetsed kohtunikud peavad teemale spetsialiseeruma. Hagita menetluse põhimõtted peaksid küll tagama parema alaealiste kaitse, kuid praeguse kohtu töökoormuse juures on raske ennustada, kui süvenenult teemasse süübitakse ja kui efektiivselt menetlused toimuma hakkavad. Viimane on küll autori isiklik hirm, mis riskina välja toob, kuid pakub sellele kohe ka ettepaneku, et tuleb korraldada väga konkreetsed koolitused ametnikele ja kohtutöötajatele ning võimalusel nimetada ametisse täiendavaid kohtunikke spetsiaalselt alaealiste kinnisesse asutusse paigutamise menetlusega kinnises asutuses viibimise pikendamise tegelema.

Töös käsitletu ja analüüsi põhjal on jõutud järeldusele, et alaealiste kinnisesse asutusse paigutamine ja kinnises asutuses viibimise pikendamise otsustamine, erikooli paigutamise näitel, tsiviilkohtumenetluses hagita menetluse raames tagab paremini alaealiste õiguste kaitse. Autor on jõudnud töö käigus analüüsida taastava õiguse ja mitmedimensioonilise pereteraapia olemust ja võimalusi ning teeb ettepaneku, et kohustada ametnikke eelistama alaealiste puhul ennekõike taastavat õigust ja kohustama noort osalema MDFT programmis. MDFT pereteraapia kohta tuleb teha rohkem uurimusi ja levitada selle tulemusi ning õpetada ametnikke, et nad oskaksid ja teaksid alaealisi programmi suunata ja/või kohtunikule või prokurörile sellist ettepanekut tegema. Lisaks tuleb teemat tutvustada ka avalikkusele, et pered oskaksid sellise variandi peale mõelda ning seda küsida.

Töö on suunatud kinnises asutuses lastega tegelevatele spetsialistidele, riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse töötajatele, politseinikele, noorsootöötajatele, kohtunikele, juristidele,

---

¹³³ Lapse parimad huvid. *Juridica* 2015, lk 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.04.2017).

lastekaitsetöötajatele ja teistele spetsialistidele, kes tunnevad antud teemade vastu huvi. Autor arwab, et on uurimuse koostamiseks põhjalikult analüüsinud ja võrrelnud kehtivat ja uut regulatsiooni seoses alaealiste õigusrikkujate kinnisesse asutusse paigutamise ja kinnises asutuses viibimise pikendamisega ning on selle tulemusel koostanud väga hea ülevaate ja selgitustega ning väljatoodud probleemide ja ettepanekutega uurimuse. Autor on välja toonud kehtiva regulatsiooni kitsaskohad, selgitanud uue regulatsiooniga kaasnevaid muudatusi ja toonud välja ka selle riskid. Ühtlasi on autor teinud ettepanekud riskide maandamiseks ja/või ärahoidmiseks ning süsteemi paremaks toimimiseks. Töö võimaldab edasi arendamist magistritöö tasemele laiendades seda rahvusvahelisele tasandile ja/või analüüsides peagi kehtima hakkava regulatsiooni tekkivat praktikat.

Summary

Title: Deciding on placing a juvenile in a closed institution and extending the juvenile's stay in a closed institution in civil proceedings

Author: Jelena Istsenko

Language: Estonian

The objective of the paper is to analyze whether deciding on placing a juvenile in a closed institution and extending the juvenile's stay in a closed institution in civil proceedings (on the example of a special school) enables to take into consideration the needs of every individual child in a better way than in criminal proceedings.

The author has based the research on the hypothesis that deciding on placing a juvenile in a closed institution and extending his or her stay in a closed institution in civil proceedings (on the example of placement in a special school) in civil proceedings without petition enables to better protect the rights of minors.

To prove the hypothesis, the author examines the specific features of the proceeding without petition and its applicability on placement of a minor in in a closed institution and extension of the stay in the institution.

The author uses the deductive approach in the research, in particular comparative analysis between the current regulation on placing a minor in and extending the stay in a closed institution and the regulation proposed in a drafting plan. The author analyzes the legislation, case law and identifies the key problems raised in the practice as well as shortcomings arising from the implementation of the Act.

The current regulation of sending a person to a closed children's institution has been criticized in particular for the complexity of the process and lack of vacancies.¹³⁴ According to the National Audit Office's 2010 Annual Report "Has the country has been successful in dealing

---

¹³⁴ Rannala, I. E. Young people with behavioural problems and application of measures imposed on them in juvenile committees, 2006.

with problematic youth?", the auditors found that the state has not been particularly successful in dealing with problematic young people . Despite a number of positive initiatives, such as the increase of the staff of special schools and provision of additional support services during the student's stay in a special school, there has been little progress made in reducing the number of new offenses among leavers of special school. Within two years nearly 4/5th of the students will commit a new offense 2/5th will commit a new crime. In only a few years after leaving the special school, 43% of adolescents will reach detention. Most of the students who left the special school will not acquire basic education or acquire only basic education.¹³⁵

The report of the National Audit Office also highlights the problem of lack of follow-up care, which turns the expensive learning and care of special schools useless, because it does not guarantee reintegration of minors into the society after they leave the special school.¹³⁶ This problem has been addressed in the Ministry of Justice's explanatory memorandum "Criminal policy development directions until 2018", which emphasizes: "The Ministry of Education and Science should develop special schools into functioning learning and care institutions: streamline the infrastructure, personalize the learning and care process, to ensure provision of necessary support services and in cooperation with local authorities to ensure follow-up care of special school graduates."¹³⁷

According to the report special school graduates receive no follow-up care and data about further progress of special school students is not systemically collected. In most cases the quality of follow-up care depends on the good will and skills of the local social worker because there are no clear guidelines and no-one is responsible. Also the parents' social skills are insufficient.¹³⁸

---

¹³⁵ National Audit Office. Follow-up audit of special schools and juvenile committees, 2010. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

¹³⁶ National Audit Office. Follow-up audit of special schools and juvenile committees, 2010. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

¹³⁷ Ministry of Justice. Final report on the study on cognitive and personal characteristics of children held in closed institution and the mental health, addiction behaviour and social background, 2014.

¹³⁸ National Audit Office. Follow-up audit of special schools and juvenile committees, 2010. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).

Under the bill that abolishes AMVS and terminates the activities of juvenile committees sets up a new procedure of services of closed children's institutions. Since it is about restricting the freedom of movement, one of the most important fundamental freedoms, persons can be made subject to such a service only through a court. While previously, sending of children in a closed child care institution was proceeded as a criminal case, under the new regulation sending a child in a closed institution is a civil case. This ensures that the service will focus only on helping the child, rather than on punishing or disciplining.¹³⁹

The new draft will grant the local government the right to request from the court permission to send a child into a closed child care institution. Such a request must be preceded by a thorough assessment of the facts, which must show that the child's behavior is a serious threat to his or her life, health and development, or to other people's life or health, and that the given risk cannot be eliminated with any less restrictive measure.¹⁴⁰

To avoid burdening the minor with several court proceedings, the regulation will grant the court the possibility to to send a minor in a closed child care institution also without the request of the local government's child protection worker.

Pursuant § 5521 subsection 1 of the Code of Civil Procedure, in a child case the court shall hear in person a child who is at least 10 years old, but the court may also hear a younger child, while in implementing the interim relief and awarding a temporary guardian for the child the court must also hear a child who has adequate discretionary and decision-making abilities and is at least 7 years old (§ 555 subsection 1 of the Code of Civil Procedure). In addition, the civil court is under the obligation of clarification and investigation, and the court has the right to grant interim relief on its own initiative. The court involves in its proceedings a variety of specialists, and listens to their opinions.

In addition, multidimensional *family therapy* will be more widely promoted, taking into consideration the prospect that the juvenile committees will be abolished in 2018, targeting currently the most active efforts at the police, prosecution and judiciary level. The author believes that MDFT should significantly reduce the problems with the current regulation highlighted in the paper as well as shortcomings and risks of the new regulation. MDFT is not about punishing and therefore it does not focus on conviction nor finding the offender in general. MDFT family therapy, as its name suggests, is a multi-dimensional which means that problems of juvenile are managed through the juvenile's family. During the sessions, the

---

¹³⁹ Nikonov, E. Assisting a child offender. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

¹⁴⁰ Nikonov, E. Assisting a child offender. Sotsiaaltöö 2016, 4, lk 76-83.

therapist shall attempt to find the possibilities of the family as a whole and its every part, and the ambient environment, so that with the help of these possibilities the minor would adopt a more justified way to function in a society and in their life.

In case of juveniles, however, one should pay special attention to the opinions of various specialists and also the minor's own opinion, whereas the role of the judge in the juvenile proceedings is particularly important. Transferring a procedure to the civil proceeding enables to ensure better protection of minors' rights and interests, because in a proceeding without petition the judge is under the obligation of clarification and investigation. In civil court, judges specialize in particular areas and the latter provides a definite advantage in identifying and securing the interests of the minors. Civil court judges are very open to involving out-of-court specialists in dealing with minors and to hearing their opinion. Such an obligation is also provided by law. MDFT can also be considered a form of out-of-court counselling that ensures a better end result than so-called adjudicating over a minor. The judges always emphasise that the best end result is compromise. In the author's opinion, MDFT can also be considered a compromise and a multidimensional one. Hopefully MDFT will be used whenever it is appropriate for the minor and the family since program is very intense, based on the individual and, what's most important, is results-oriented, and has more consistent results.

Extending the juvenile's stay in a closed institution may raise a number of issues, especially when it is known that placing a juvenile in a closed institution that does not have the proper environment and where all the attention is not directed on changing the juvenile's behaviour and not on creating order is ineffective. If previously such a request was made by the director of the closed institution, this decision is now made by the local government child protection worker. The question arises whether deciding to extend the stay of a juvenile in a closed institution is in the best interests of the child and whether there has been sufficient groundwork.

According to the wording in the English-language, the issue is not about the interests, but *the best interests of the child*, which according to the principle of prioritization the decision-

maker must identify all different interests of the child, and then as a result assess what is the best solution for the child in the particular case.¹⁴¹

On the other hand the official must be sufficiently competent to assess what is the best interest of the child in such a situation because if one takes into account the opinion of the child, then hardly anyone wants to get placed in a closed institution, or to stay there longer. Also in family matters it is necessary to sometimes consider in length and to analyze what could be the best solution in a difficult situation.

Officials, lawyers and in particular, civil judges and other judicial employees must become familiar with the new system and specific judges must specialize on this subject. While the principles of proceeding without petition should ensure better protection of minors, at the workload of courts it is difficult to predict how intensely the subject will be handled and how effectively the procedures are going to take place. Although the latter is the author's personal fear which is highlighted as a risk, the author also suggests to organize very specific training for officials and judicial employees and, if necessary, to appoint additional judges to specifically handle the cases of placing minors in and extending their stay in closed juvenile institutions.

On the basis of the discussion and analysis in this paper, the author concludes that deciding on placing a minor in a closed institution and extending the stay in a closed institution (on the example of a special school) in civil proceedings without petition will ensure better protection of minors' rights. In the course of the work the author also analyzed the substance and possibilities of restorative justice and multi-dimensional family therapy, and suggests to request that in case of juveniles officials must give priority to restorative justice and oblige the juvenile to undergo a MDFT program. More research should be carried out on MDFT family therapy, to disseminate its results and to train officials so that they are able and know how to guide juveniles to the program and/or make such a proposal to the judge or prosecutor. In addition, the subject must also be introduced to the wider public so that families are able to consider this option and request it.

---

¹⁴¹ The child's best interests. *Juridica* 2015, p 375 http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238 (27.4.2017).

The paper is aimed at specialists working with juveniles in a closed institution, state and local government employees, police officers, youth workers, judges, lawyers, child welfare workers and other professionals who are interested in these issues. For the paper the author has made in-depth analysis and compared the existing and new regulation in relation to placing juveniles in a closed institution and extension of their stay in such an institution, and that are a result, has produced a research paper with very good overview and explanations of highlighted problems and proposals. The author has pointed out the shortcomings in the existing regulatory framework, explained the changes arising from new regulation and identified its risks. Moreover, the author has made proposals for managing and/or to prevent risks and for improving the system. The paper can be developed further to the Master's level by extending it to the international level and/or analyzing the practice of the regulation which will take effect shortly.

Kasutatud allikad:

Teaduskirjandus:

1. Gragl, P. The Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights. Oxford: Hart Publishing, 2013.
2. Hammarberg, T. The Principle of the Best Interests of the Child – What it Means and What it Demands from Adults. Lecture, 30.05.2008, lk 2. Kättesaadav: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1304019>.
3. Hammarberg, T., Holmberg, B. (2005). Lapse huvide esikohale seadmine – põhimõte ja protsess. Kogumikus P. Pedak (toim.), Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. Tallinn: OÜ Print Best.
4. Iusmen, I. Children`s Rights, Eastern Enlargement and the EU Human Rights Regime. Manchester: University Press, 2014.
5. Kalmo, H. Põhiseadus ja proportsionaalsus – kas pilvitu kooselu? Juridica 2013, nr 2, lk 79-97.
6. Keller, H., Ulfstein, G. UN Human Rights treaty Bodies: Law and Legitimacy. Cambridge: University Press, 2012.
7. Kergandberg, E. jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
8. Kiviorg, M., Land, K. Jt. Rahvusvaheline õigus. Tallinn, Juura 2010.
9. Kraas, K. Mitmedimensiooniline pereteraapia õigusrikkumisi toime pannud lastele ja noortele. Sotsiaaltöö 2016, 3.
10. Laffranque, J. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn, Juura 2006.
11. Langbein, J. H. The German Advantage in Civil Procedure. The University of Chicago Law Review 1985, vol 52 nr 4.
12. Lapse parimad huvid, Juridica 2015. http://juridica.ee/get_doc.php?id=2238.
13. Liiv E. Lapse ärakuulamine tsiviilkohtumenetluses, 2006. Juridica, 4.
14. Lõhmus, U. Õigus õiglase kohtumõistmisele. Juridica, nr Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, 2003.
15. Lõhmus, U. Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju. Juridica 2011, nr 9, lk 639-651.

16. Lõhmus, U. Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu, Iuridicum 2003.
17. Madise, Ü. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. Täiendatud väljaanne. Tallinn, Juura 2012.
18. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004.
19. Nikonov, E. Õigusrikkumise toime pannud lapse abistamine. Sotsiaaltöö 2016, 4.
20. Ploom, T. Riigi peaprokuröri juhised kriminaalpoliitika elluviimise vahendina. Juridica 2007
21. Rannala, I. E. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides, 2006. http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/kaitumisraskustega_noored_ja_neile_maaratud_mojutusvahendite_kohaldamine_alaealiste_komisjonides._ie._rannala_a.tiko_a._rohtla._2006.pdf (20.02.2017).
22. Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., Khoo, E. (2010). Child-Centered Social Work Practice—Three Unique Meanings in the Context of Looking After Children and the Assessment Framework in Australia, Canada and Sweden. – Children and Youth Services Review 32.
23. Salla, J. Karistuse asendamist ja karistusest vabastamist puudutavad muudatused. Juridica 2014.
24. Salla, J. MDFT rakendamine vanglas nõuab erilisi oskusi. Sotsiaaltöö 2016, 3.
25. Salla, J. Väljast suletud, seest avatud: retsidiivsuse vähendamine noortele mõeldud kinniste asutuste abil. Sotsiaaltöö 2016, 3.
26. Salla, K. A. Tulemuslikum ja lapsesõbralikum õigussüsteem: laste mõjutamise põhimõtted ja võimalused. Sotsiaaltöö 2016, 4.
27. Sepp, H. Kohtupraktika: alaealiste karistamine. Juridica, 2008, nr 8.
28. Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., Hundeide, K. (2009). Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice. International Perspectives on Early Childhood Education and Development. Dordrecht: Springer.
29. Sootak, J. Uuematest arengutendentsidest karistusteoorias ja kriminaalpoliitikas, 2000. http://juridica.ee/get_doc.php?id=134 (18.02.2017).

30. Tampuu, T. Hagi ja hagita asja avalduse menetlusse võtmisest keeldumine või läbi vaatamata jätmise õigusliku perspektiivituse tõttu. *Juridica* 2010, nr X.
31. Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte Euroopa Liidu õiguses. *Juridica* 2006, nr 3, lk 151-158.
32. van Rhee, C.H. (ed.), *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*. Antwerpen: Intersentia 2008
33. Waller, I. Trends in Crime Prevention in Europe and North America. *European Journal of criminal policy and research*. 1997.
34. White, S. *Handbook of youth and Justice*. New York: Plenum Publishes, 2001.
35. Žuravljova, M. Sissejuhatus erinoorsootõosse, 2009.
<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/14174/erinoorsootoo.pdf>
 (20.02.2017).

Muud allikad, elektroonilised allikad

36. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (27.04.2017).
37. Alaealise erikohtlemine kriminaalmenetluses
http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhise%20alaealiste%20%C3%BChetaoliseks%20erikohtlemiseks%20krim.menetluses%2028.06.2007.pdf
38. Alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (17.11.2015), eelnõu toimiku nr 15-1602.
<http://eelnoud.valitsus.ee/main#QxxQgL4K> (19.02.2017).
39. Analüüs-kriminaalmenetlust tagavate meetmete süsteemi täiendamine.
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalmenetlust_tagavate_meetmete_susteemi_taiendamine_m_hirvoja.pdf
40. Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CriminalJusticeSystem.aspx>

41. Justiitsministeerium. Alaealiste karistuste tulemuslikkus, 2008.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/alaealiste_karistuste_tulemuslikkus._tartu_ulikooli_oigusinstituut._2008.pdf (20.02.2017).
42. Justiitsministeerium. Kinnises asutuses viibivate laste kognitiivsete ja isiksuslike omaduste ning vaimse tervise, sõltuvuskäitumise ja sotsiaalse tausta uuringu lõpparuanne, 2014.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/loplik_aruanne_luhi_1.pdf (21.02.2017).
43. Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018, 2010.
44. http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf (21.02.2017).
45. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2015, 2016.
http://lft.ee/admin/upload/files/kuritegevus_eestis_2015.pdf (21.02.2017).
46. Justiitsministeeriumi seletuskiri. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018.
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/seletuskiri_kriminaalpoliitika_arengusuunad_aastani_2018.pdf.
47. Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides.
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/kaitumisraskustega_noored_ja_neile_maaratud_mojutusvahendite_kohaldamine_alaealiste_komisjonides._ie._rannala_a.tiko_a._rohtla._2006.pdf.
48. Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli puudutava dokumentatsiooni analüüs (Tartu 2010).
<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/16604/hanni.pdf>
49. Riigikontroll. Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit, 2010.
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (6.03.2017).
50. Salla, J. Eesti on alaealiste vangide arvukuse poolest Euroopas esirinnas, 2016. http://www.kuulutaja.ee/PDF/38_2016.pdf (20.02.2017).
51. Salla, K. A., Tamm, K. Mõjutusvahendite süsteem erikoolides, 2009.
http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/5_62009/lugu12.pdf (20.02.2017).

52. Statistikaamet. Laste heaolu, 2013.
https://www.entk.ee/sites/default/files/Laste_heaolu_sisu_0.pdf (19.02.2017).
53. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).
Guidelines on Determining the Best Interests of the Child 2008, lk 8 ja 23
http://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/000821.pdf (27.04.2017).
54. Edovald, T. Ülevaade alaealiste kuirtegevuse vähendamise strateegiatest ja programmides maailmas. Justiitsministeerium, Tallinn, 2005.

Eesti õigusaktid:

55. Alaealise mõjutusvahendite seadus RT I, 30.12.2015, 75.
56. Alaealiste komisjoni põhimäärus RT I 1998, 85, 1391.
57. Eesti Vabariigi põhiseadus RT I, 15.05.2015, 2.
58. Eesti Vabariigi Valitsuse ja SOS-Kinderdorf International'i vahelise Eesti Vabariigis SOS-lastekülade asutamise ja tegevuse ning sellega seotud projektide lepingu ratifitseerimise seadus RT II 1994, 29, 129.
59. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon RT II 2000, 11, 57.
60. Lastekaitse seadus RT I, 21.12.2016, 24.
61. Lastekaitsetöötajate täienduskoolituse tingimused ja kord RT I, 05.02.2016, 3.
62. Kriminaalmenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 16.
63. Karistusseadustik RT I, 21.06.2016, 24.
64. Riigi õigusabi seadus RT I, 28.12.2016, 17.
65. Tsiiviilkohtumenetluse seadustik RT I, 28.12.2016, 22.
66. Väärteomenetluse seadustik RT I, 31.12.2016, 18.

EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid:

67. Euroopa Liidu põhiõiguste harta, 01.12.2009. – ELT C 326/391, 26.10.2012.
68. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon RT II 2010, 14, 54.
69. Inimõiguste ülddeklaratsioon, ÜRO Peaassamblee 10.12.1948. a resolutsioon 217 A (III).
70. Lapse õiguste konventsioon ÜRO Peaassamblee 20.11.1989, 26.09.1991, jõustunud 20.11.1991 – RT II 1996, 16, 56.

Eesti kohtulahendid:

71. Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegiumi otsus 11.12.2012, kriminaalasjas number 3-4-1-20-12.
72. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 14.06.2006 kriminaalasjas nr 3-1-1-43-06.
73. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 18.04.2006 tsiviilasjas nr 3-2-1-28-06.
74. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 05.06.2002 tsiviilasjas nr 3-2-1-62-02.
75. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 03.12.2001 tsiviilasjas nr 3-2-1-120-01.
76. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 08.04.2009 tsiviilasjas nr 3-2-1-31-09.